

Tisdagen den 1 April 1873.

Kl. 7 e. m.

§ 1.

Föredrogos, men blefvo ånyo bordlagda:
Stats-Utskottets utlåtande N:o 11, samt
Bevillnings-Utskottets betänkande N:o 4.

§ 2.

Förekom till behandling Lag-Utskottets utlåtande N:o 17, i anledning af ej mindre Kongl. Maj:ts nådiga proposition, med förslag dels till förordning angående ändring i vissa delar af kyrkolagen med dertill hörande författningar, dels ock till förordning angående främmande trosbekännare och deras religionsöfning, än äfven enskilda motioner om införande af det så kallade civiläktenskapet.

I fråga om sättet för föredragningen af detta utlåtande hemställde Herr Talmannen att, då första punkten vore till innehållet beroende af de beslut, som de tvänne särskilda under densamma upptagna förslag till förordningar komme att föranleda, dessa förordningsförslag måtte först varda behandlade. Denna hemställan blef af Kammaren bifallen, hvarefter Kammaren, äfvenledes uppå framställning af Herr Talmannen, beslöt:

att rubriken till hvardera förordningen skulle pröfvas omedelbart efter det att det ena eller andra förordningsförslaget vunnit erforderlig behandling;

att, med afseende å innehållet af de särskilda förslagen till förordningar, det under litt. B framlagda skulle i främsta rummet föredragas, samt derefter förslaget under litt. A; äfvensom

att, sedan begge förordningsförslagen blifvit pröfvade, Utskottets i första punkten framförda hemställan skulle till afgörande förekomma.

I följd af hvad sålunda blifvit beslutadt, och sedan Kammaren jemväl bifallit Herr Talmannens hemställan derom att förordningsförslagen måtte få paragrafvis föredragas, börjades nu behandlingen af

det under litt. B framställda förslag till förordning med uppläsning af detta förslags

§ 1:

Beträffande Utskottets häruti gjorda hemställan anförde

Herr Sjöberg: Jag har vissa betänkligheter mot att biträda föreliggande författningsförslag i flera delar och särskildt mot den nu föredragna paragrafen i det skick, hvori den nu befinner sig. Mig vill det synas, att de skäl, som på sin tid föranledde stadgandet i motsvarande paragraf af Kongl. förordningen den 23 Oktober 1860 derom, att det skulle vara främmande religionsbekännare förbjudet att utom sin församlings kyrka, bönehus eller kyrkogård förrätta offentliga kyrkobrök och andaktsöfningar, fortfarande ega giltighet. En annan sak må vara, huruvida den i samma författning gjorda inskränkning i den fria religionsöfningen, att den skall vara begränsad inom hvad lag och sedlighet bestämma, bör bibehållas eller icke. Jag vill nemligen föreställa mig, att Kongl. Maj:t väl icke skall bifalla ansökan till fri religionsöfning af trossamfund, om hvilket man kan hysa någon farhåga, att det icke skall respektera lag och sedlighet; och sålunda anser jag någon betänklighet icke böra möta i fråga om uteslutande af hvad nu gällande förordning i sistberörda hänseende stadgar.

Men hvad det af mig först anförda villkoret beträffar, torde det med skäl kunna ifrågasättas, om främmande församlings rätt till fri religionsöfning bör göras så obegränsad, som författningsförslaget nu innehåller. Det är nemligen en känd sak, att det finnes en viss religiös kult, som företrädesvis lägger an på att äfven genom yttre ståt och grannlåt, religiösa processioner och andra tillställningar, som locka enfaldigt folk, göra proselyter för sin lära. Det skulle måhända för oss här i Sverige förefalla temligen besynnerligt att se en katolsk procession till firande till exempel af den heliga jungfrun eller något helgon. Hvar och en, som i utlandet varit i tillfälle att beskåda dylika processioner och af dem icke hemtar någon uppbyggelse, kan understundom känna sig frestad att betrakta dem såsom föremål antingen för medömkan eller för åtlöje. Men om man än icke vill föreställa sig, att slika tillställningar skola blifva medel för proselytmakeri, torde man dock hafva anledning att befara, det de kunna blifva utsatta för mängdens begabberi och sålunda hafva till följd vissa obehagligheter och konflikter, dem polismakten skulle hafva svårt för att afstyra. Dessa omständigheter göra att jag, som sagdt, hyser vissa betänkligheter mot upphäfvandet af den i 1860 års förordning gjorda inskränningen, eller att främmande trossamfunds religiösa ceremonier endast må ega rum inom vederbörande församlings kyrka, bönehus eller kyrkogård.

Jag hemställer således, att Kammarerna må för sin del besluta att bibehålla omförmälda stadgande uti första paragrafen af 1860 års förordning samt att, derest definitivt beslut om den redaktionsförändring, som i följd deraf blefve nödig, anses icke böra nu fattas, hvilket väl också torde vara lämpligast, nu förevarande paragraf af förslaget må återremitteras

till Lag-Utskottet för vinnande af ändring i den af mig angifna syftningen.

Herr Liss Olof Larsson: För mig, som lika litet nu som förr, då denna fråga varit före i Kammaren, kan fatta det trängande behovet af en sådan lag som denna, skulle det naturligtvis ligga närmast till hands att helt enkelt yrka afslag, och detta så mycket mer som jag är öfvertygad att man lika litet vinner det åsyftade ändamålet genom denna lag som genom 1860 års förordning, utan tvärtom anser att de personer, som icke funnit sig belättna med denna sednare, skola, äfven om den nu föreslagna lagen antages, fortfarande beskärma sig öfver det i deras ögon så förfärliga tvånget på samvetsfriheten och följaktligen lika litet ställa sig den nya lagen till efterrättelse som de hittills gjort det med den gamla. Att den föreslagna ändringen imellertid måtte vara af behovet påkallad, torde böra antagas, ehuru jag icke kan fatta det, enär regeringen ansett så nödvändigt att denna lag borde framkomma före en mängd andra lagar, dem jag och andra inom denna Kammar ansett vida nödvändigare och på hvilka vi derföre länge, fast hittills förgäfvos, väntat. Hursomhelst måste man likväl, sedan detta förslag nu framkommit, och när man, af många tecken att döma, måste antaga att detsamma till sitt hufvudsakliga syfte vinner riksdagsmajoritetens bifall, se till — när man nemligen står på samma ståndpunkt som jag — att den nya lagen blir så litet olycksbringande som möjligt; ty att den skulle kunna hafva några lyckliga följder, kan jag icke föreställa mig. Derföre hemställer jag, i likhet med den föregående ärade talaren, att den nu förevarande paragrafen måtte återremitteras till Lag-Utskottet för att af detsamma omändras i den riktning nämnde talare angaf.

Herr Huss: Äfven jag finner denna första paragraf i vissa hänseenden något otydlig, och anser derföre, i likhet med de båda föregående talarne, att densamma bör återremitteras. Meningen med det i denna paragraf föreslagna stadgandet synes vara att underlätta bildandet af församlingar, som tillhöra från evangeiiskt-lutherska bekännelsen afvikande religionssamfund. Här står likväl såsom ett vilkor föreskrifvet att de, som hos Kongl. Maj:t göra ansökan om att få sin församling af staten erkänd, skola dervid uppgifva sin *trosbekännelse* (och församlingsordning); jag hemställer huruvida icke ett sådant vilkor i allmänhet skall blifva rätt svårt för dem, om icke i vissa fall omöjligt, så vida meningen är att de skola framlägga en fullständig troskodex. Sådant låter sig lätteligen göra för katoliker, som hafva sin troslära fullt bestämd och ordnad; men inom protestantismen, der så många olika sekter finnas, och der inom de olika sekterna olika trosfraktioner ej sällan förekomma, torde detta deremot kunna falla sig rätt svårt. Skola dessa sekter med sina fraktioner, för att såsom särskilda församlingar erkännas, sammanfatta och uppgifva sin trosbekännelse, kan ock framställningen möjligen blifva så vidlyftig, att regeringen icke bör underkastas arbetet med att granska hela omfånget af den uppställda trosbekännelsen, hvilken för öfrigt skulle kunna vara af sådan beskaiffenhet, att regeringsmedlemmarne icke ens vore mäktige att öfver densamma yttra sig. En till protestantiska kulten hörande

sekt, som i vårt land finnes, är t. ex. de s. k. baptisternas, som i vissa punkter afviker från den evangeliskt-lutherska läran, såsom i fråga om barndopet, om nådavalet, om läroembetet o. s. v. Åtskilliga andra sekter finnas äfven, som ganska mycket skilja sig från statskyrkans bekännelse, bland hvilka jag nu endast särskildt nämmer metodisterna, hvilka jemväl hafva afvikande åsichter i fråga om läroembetet, nådavalet m. m. För sådana sekter synes det mig vara mycket enklare att endast behöfva, när de vilja söka den rätt som här är i fråga, uppgifva *den eller de tros-punkter, i hvilka de skilja sig från den lutherska protestantismen*; och då blefve det äfven för regeringen lättare att granska deras uppgift.

För att möjligen erhålla en omredigering i det af mig nu uppgifna syftet, yrkar jag, i likhet med föregående talare, att den nu förevarande paragrafen måtte till Utskottet återremitteras.

Herr Carlén: Herr Talman, mine Herrar! Om jag får afräkna den andra talaren i ordningen, hvilken af principiela skäl är emot hela denna lagstiftning, och hvars anförande jag således icke anser mig böra besvara, så äro hittills endast två anmärkningar gjorda mot den nu förevarande första paragrafen, dem jag skall försöka att till bemötande upptaga.

Siste ärade talaren ansåg olämpligt, att dissenters, som önskade få sin församling af staten erkänd, skulle för Konungen uppgifva sin trosbekännelse, emedan det kunde blifva svårt för regeringen, då den icke hade tillräckliga insigter i ämnet, att underkasta framställningen en så noggrann pröfning, som önskligt vore, och jag förmodar att talaren der-vid föreställde sig att, när sådan ansökan inkommer, Konungen skall ingå i pröfning af det dogmatiska i den troslära, till hvilken dessa dissenters, enligt uppgift, sig bekänna. Om den ärade talaren följt med den motivering, som för denna förändring blifvit framställd, och derjemte tänkt på det nuvarande stadgandet, skulle han hafva funnit — hvad jag trodde vara alldeles otvifvelaktigt — att den nämnda pröfningen icke behöfver omfatta annat, än att Kongl. Maj:t tillser det sektens lära icke innehåller något, som strider mot sedlighet och god ordning eller som i allmänhet kan störa samhället i dess lagbundna funktioner, och då föreställer jag mig att Konungens rådgifvare skola hafva full insigt att bedöma detta. Således torde någon våda icke anses böra uppstå af det här förekommande uttrycket: "uppgifva sin trosbekännelse".

Förste talaren, min ärade granne här, ansåg nödigt att förbud stadgades mot offentliga religiösa processioner och dylikt. I fråga härom får jag bekänna, att, när förslaget inom Lag-Utskottet debatterades, äfven jag dref den satsen, att man borde bibehålla den i nu gällande lag befintliga bestämmelsen, dock med en liten modifikation, som jag sedan skall närmare angifva. Jag trodde nemligen att dylika processioner och tillställningar möjligen kunde i tvänne hänseenden blifva skadliga. För det första tog jag icke för så alldeles gifvet som den förste talaren, att de icke ändock kunde möjligen föranleda något proselytmakeri. Mariakulten är, såsom hvar och en vet hvilken sett den utöfvas i främmande länder, synnerligen egnad att slå an på den unga qvinnans sinne. Det ligger något mycket sentimentalt och tilltalande i denna kult, och jag föreställer

mig att om dess bekännare i vårt land anställde sina processioner på ett sätt, som icke alltför mycket stötte emot våra enkla bruk, så vore det icke otroligt att en och annan vek själ deraf läte sig fångas. Det var således, enligt mitt förmenande, icke så alldeles säkert, att det icke redan ur den synpunkten kunde vara skäl att bibehålla det nu befintliga förbudet. För det andra ansåg jag, i likhet med Herr Sjöberg, att dessa processioner kunde blifva skadliga, jemväl ur annan synpunkt. Om man nemligen ställer sig på den alldeles motsatta ståndpunkten och säger: "dessa tillställningar blifva endast ett frispektakel och ett föremål för gyckel", då har man icke endast att befara, att de skola åstadkomma oordningar, hvilket icke är det farligaste, utan man har att frukta — och detta är just det farliga — att detta gyckel med en fränmande kults religionsöfningar kan väcka begär att gyckla med alla religionsöfningar. Den som gycklar med och bespottar en annans religiösa uppfattningar, äfven om han anser dem oriktiga, slutar ofta med att bespotta all religion. Äfven ur denna synpunkt ansåg jag derföre att det varit ganska visligt om det gamla, redan befintliga stadgandet icke blifvit uteslutet ur det Kongl. förslaget. Emellertid ansåg jag, att någon liten förändring var af nöden, ty att absolut förbjuda de främmande trosbekännarne att utom sin kyrka, bönehus eller kyrkogård hålla offentliga religionsöfningar, tror jag icke skulle vara med författningens anda i öfrigt öfverensstämmande eller riktigt passa in med den religionsfrihet man vill gifva. Det finnes t. ex. en sekt bland baptisterna som, efter hvad jag hört sägas, icke skulle kunna utöfva ett af sina religiösa bruk på det sätt, som den anser vara lämpligast, i fall förbudet vore absolut; det finnes nemligen, såsom man sagt mig, baptister, som anse att det rätta dopet skall ske i rinnande vatten. För att icke lägga onödiga hinder i vägen borde man således hafva inskränkt förbudet derhän, att de religiösa bruken icke finge ega rum å offentliga platser. En sådan inskränkning i förbudet, om detta eljest skulle i någon mån qvarstå, borde för öfrigt hafva skett äfven derföre, att man i annat fall skulle hafva hindrat baptister, metodister och andra dissenters från att ute i fria luften hålla sina religiösa sammankomster, hvilket väl icke heller vore billigt, om man t. ex. tänker sig att de under sommartiden skulle, i stället för att instänga sig i en qvaf kyrka, vilja hålla sina religionsöfningar ute i det fria. Med den modifikation jag nu nämnt, dref jag, som sagdt, inom Utskotten den satsen, att det gamla förbudet skulle här införas; men vid den preliminära votering, som med anledning deraf egde rum, stannade min åsigt i minoriteten. Några af de representanter inom Lag-Utskottet, hvilka man anser företrädesvis hafva kännedom om allmogens föreställningssätt, ville ej hålla på förbudet, och de försäkrade att ingen risk förefunnes vid att utstryka detsamma ur lagen, utan kunde man, menade de, gerna antaga Kongl. Maj:ts proposition i detta hänseende. När nu ett sådant vitsord gafs af dem, och jag för min del ansåg angeläget att betänkandet i ett så grundliga ämne som detta kom till Kamrarne med så få reservationer som möjligt, så lät jag mitt yrkande falla.

Jag har velat nämna detta, på det att, om Herrarne skulle vilja besluta något annat än Utskottet tillstyrkt, Herrarne då, såsom de föregående talarne yrkat, måtte återremittera paragrafen, ty att antaga den

gamla lydelsen oförändrad tror jag icke vara fullt lämpligt. Men det synes mig numera icke heller ligga någon våda i att bifalla Kongl. Maj:ts proposition och Utskottets betänkande oförändradt.

Herr Peter Olsson: Jag ber blott med några ord få bemöta de anmärkningar, som här gjorts med afseende på föreliggande förslag. Jag vill dervid först uttala den åsigt, att jag, som för min del är lifligt öfvertygad om nyttan och nödvändigheten af religionsfrihet, tillika anser, att i samma mån som denna frihet lemnas inom de gränser och med de villkor, som stämman öfverens med sedlighet och ordning, sådant skall ytterst fördelaktigt influera icke blott med afseende på den rent religiösa, utan äfven det borgerliga samhällets utveckling.

Förste talaren nämnde att, om den nu förevarande paragrafen antoges, skulle man kunna befara att katolska religionen skulle vinna stora framsteg i vårt land, och att vi här skulle få bevitna katolska processioner och dylika löje väckande tillställningar. För min del tror jag icke denna farhåga hafva särdeles mycket att betyda, ty jag anser att i ett land, der protestantismen slagit så djupa rötter som hos oss, och der man har så olika föreställningar om religion mot hvad katolikerna hafva, skulle dessa processioner, om man ville tillställa dem, icke ega någon synnerlig lockelse för sinnena; och för öfrigt finnas ju våra lagar, som göra att man icke behöfver befara några olägenheter af dylika processioner.

En annan talare yttrade, att om detta af Kongl. Maj:ts framställda förslag till förordning vunne Riksdagens bifall, skulle missnöjet hos de främmande eller dissenterande trosbekännarne ändock blifva lika stort som förut, och att man följaktligen icke hade någon anledning att tillfredsställa det behof af utvidgad religionsfrihet, som för närvarande förefunnes. Detta anser jag dock vara ett fullkomligt misstag af den talaren, ty vill man resonera på detta sätt, skall man alltid kunna säga eller invända detsamma mot hvilken som helst till förmån för vissa förut vanlottade klasser af medborgare syftande lagförändring. Men på sådant sätt, då vi principiellt lemnade alla rättmätiga anspråk på utvidgad frihet å sido, skulle vi komma till ganska stora orimligheter och i alla händelser gå tillbaka i stället för framåt. Samme talare nämnde vidare, att man borde se till, i händelse förslaget till dess väsendtliga lydelse antoges, att olägenheterna deraf blefve så litet olycksbringande som möjligt. Jag tror, och erfarenheten inom vårt land och från andra länder visar, att en utvidgad religionsfrihet, långt ifrån att bringa olycka öfver samhället, tvärtom alltid visat sig välsignelsebringande. Vi kunna i detta hänseende se huru förhållandena under de sednare åren gestaltat sig inom vårt fosterland. Denna Kammare vet mycket väl, att det icke är så många år sedan vi ännu hade qvar t. ex. landsförvisningsstraffet; icke så många år sedan det s. k. sockenbandet ännu existerade; icke så många år sedan vi ännu hade den s. k. sakramentallagen, det s. k. konventikelpakatet och flere dylika lagar. Nåväl, när man behandlade frågorna om dessa lagars upphäfvande; när man yrkade att landsförvisningsstraffet skulle borttagas; när man ville att sockenbandet skulle lossas; när man föreslog att konventikelpakatet, att sakramentallagen skulle upphävas:

hvad sade mau då? Jo, alldeles på samma sätt som den nämnde talaren förutspådde man att de aldra förskräckligaste olägenheter skulle blifva följderna. Än skulle den ena, än den andra sekten uppstå; vi skulle få så många katoliker, och jag vet icke allt. Jag frågar den värde talaren: har något sådant inträffat? har borttagandet af dessa lagar och straffbestämmelser medfört några olägenheter för vårt fädernesland? Eller hafva vi verkligen någon erfarenhet af att olägenheter uppstått derföre att landsförvisningsstraffet kommit bort och vi numera behålla våra medborgare kvar i landet? eller derföre att sockenbandet är löst, så att hvar och en får i och för sin själs angelägenheter vända sig till hvilken prest som helst? Jag tror ingen skall kunna påstå något sådant. Och när mau nu säger att olägenheter skulle uppstå om denna Kongl. proposition blifve bifallen, så tror jag att man lika mycket som förut begär ett misstag och förutsätter följder, som icke komma att förverkligas.

En talare sade, att det skulle blifva svårt, om icke omöjligt, för dissenters att uppgifva sin trosbekännelse. Denna invändning är redan af föregående talaren bemött, men jag vill ytterligare tillägga, att om, såsom det föreslogs, de endast skulle uppgifva de punkter i sin trosbekännelse, hvari denna skiljde sig från den lutherska, detta skulle medföra vida större svårigheter såväl för Kongl. Maj:t att undersöka de divergerande punkterna, som för dissenters att uppgifva dem. Såsom siste talaren anmärkte, läser väl den uppgift på trosbekännelsen, som här föreskrifves, icke behöfva vara så vidlyftig och omständlig, att några svårigheter skulle möta vid pröfningen af densamma; ty här är, såsom jemväl anmärktes, icke fråga om något annat än att se till, det landets lagar efterleivas, samt sedlighet och ordning iakttagas, och när så göres torde icke heller några olägenheter behöfva uppstå hvarken vid pröfningen af trosbekännelsen eller beträffande efterlefnaden af densamma.

Hvad siste talaren nämnde rörande baptisternas åsigt om dopets förrättande, att detta bör ega rum i rinnande vatten, tror jag vara ett misstag af honom. Man kan både här i landet och synnerligast i England öfvertyga sig att detta icke är fallet. Denna lilla anmärkning har jag i förbigående velat göra.

Såsom man temligen allmänt medgifver, är Kongl. Maj:ts proposition icke för mycket till religionsfrihetens förmån, utan lennar åtskilligt öfrigt att önska, för hvilket tiden måhända ännu icke är inne, men som i framtiden otvifvelaktigt kommer att förverkligas; och skulle genom en återremiss några mera genomgripande ändringar eller anmärkningar kunna åstadkommas, så skulle jag för min del icke hafva något deremot, men då jag icke tror att så skulle blifva fallet, så kan jag icke för min del finna anledning att i yrkandet om återremiss instämma, utan får jag i stället förorda bifall till den nu förevarande paragrafen, såsom den i utlåtandet befinnes och såsom den af Kongl. Maj:t blifvit föreslagen.

Herr P. Staaff: Jag ber att i korthet få instämma i Herr Sjöbergs yrkande om återremiss i syftning, att i denna paragraf måtte intagas något förbud mot dessa offentliga processioner och öfriga kyrkbruk, som tillhöra främmande religionsbekännelser. Jag anser ett sådant förbud desto heldre vara af behöfvat påkalladt, som det förut finnes föreskrifvet

i nu gällande 1860 års förordning, och en underlåtenhet att intaga det samma i den nya författning, om hvilken här är fråga, möjligen kunde uppfattas såsom ett medgifvande, att något skäl för förbudets bibehållande icke längre vore för handen. Det vore, enligt min öfvertygelse, ganska olyckligt, om man skulle draga en sådan konklusion af den förra lagens innehåll i denna del, och jag kan, för min del, icke rätt fatta, hvad Herr Olsson anfört derom, att, om alla förr hysta farhågor beträffande följderna af upphäfvandet af andra lagbestämmelser, hvilka afsett en begränsning af dissenters rätt till fri religionsöfning, uteblifvit, en dylik restriktion icke skulle vara behöflig i förevarande fall. Äfven jag anhåller således, att den föredragna paragrafen må återförvisas till Lag-Utskottet för att förändras i antydd riktning.

Herr Carl Anders Larsson: Inom Lag-Utskottet har verkligen den anmärkning, som Herr Sjöberg nu framställt, också hägrat ganska skarpt. Man förespeglade, hvilka stora vådor skulle föränledas af dessa offentliga processioner, som den katolska kulten företrädesvis älskar att anställa med kringbärande af helgonabilder och relikier, med brinnande vaxljus och facklor, med prunkande tronhimlar och andra grannlåter. Jag trodde dock icke, att förnuftigt folk skulle kunna hysa dylika tankar och tro på allvar, att sådana dunheter kunde verka till affall från vår religion. Nu hör jag emellertid till min förvåning mycket kloka personer här förklara, att dessa processioner enligt deras förmenande verkligen vore egnade att medföra fara för landets religionslära, derigenom att folket lätt skulle kunna lockas af ett sådant gatuspektakel att öfvergifva en religion, som vi sedan ett par hundra år med ifver försvara och bekänna.

Jag måste säga, att, om ett sådant antagande kunde förutsättas vara bygd på någon verklig grund, dermed ock vore skrifvet ett sorgligt fattigdomsbevis för svenska folket. Jag tror dock icke, att det så förhåller sig, och jag anser, att det skulle vara ganska ledsamt och obehagligt, om Riksdagen ville nedlåta sig till en så lumpen åtgärd i lagstiftningsväg, som man här påyrkar. Möjligen kan enfaldigt folk tycka, att dessa förevisningar på gatorna af främmande trosbekännares ceremonier kunna vålla någon våda, men i trots af hvad jag här hört anföras, vågar jag dock hålla före, att förnuftiga människor väl omöjligen må föreställa sig, att man på sådant sätt skapar proselyter af den skädelystna allmänheten. Det går — det veta vi nog — verkligen ej så lätt att göra proselyter i andra afseenden, och ännu mindre läser det låta sig göra att vinna anhängare genom sådant, som endast väcker åtlöje och begabberi eller medömkan. Hos oss hålles religionen för någonting så heligt, att den icke behöfver omstrålas af sådana glador, som det katolska presterskapet nödgas använda för att imponera på det okunniga folket. Jag tror således, att man utan all farhåga kan godkänna Kongl. Maj:ts af Lag-Utskottet tillstyrkta proposition i denna del, sådan den här lyder. Såsom Kammaren finner, har Lag-Utskottet vidtagit ytterst få förändringar i det Kongl. förslaget och sådana endast af högst viktiga skäl. Några dylika hafva icke blifvit under öfverläggningen anförda till stöd för en omredigering af denna 1 §, och jag befarar verkligen, att, om Kammaren,

dertill förledd af de lösa skrämskott man här framhållit, skulle besluta att återförvisa paragrafen till Utskottet, för att få den ändrad i angifven syftning, folket — och detta med rätta — derigenom skulle känna sig ganska djupt såradt i sina känslor, emedan ett sådant beslut verkligen vore att alltför mycket nedsätta det sunda och förnuftiga omdöme, som just är ett utmärkande drag hos befolkningens djupa leder.

Flera ledamöter hördes instämma i Herr Carl Anders Larssons yttrande.

Herr Grefve Björnstjerna: Jag anhåller att få instämma med de båda sista talarne, fastän icke af alldeles samma skäl, som de den värde representanten från Östergötland framställt. Den enda fara, som dessa gatuprocessioner, om hvilka han talat, skulle kunna medföra, vore, efter mitt förmenande, den, att deltagarne deri utsattes för att illa behandlas af en del af den publik, som såge dem tåga förbi. Att de skulle skadligt inverka på vår tro förmodar jag deremot ej. Jag är i detta fall af samma tanke som framlidne Konung Carl den femtonde, hvilken, då en gång en katolsk prest framställde begäran att få hålla en offentlig gatuprocession, svarade: »mycket gerna för mig; men får ni stryk, må ni skylla er sjelf.»

Jag yrkar bifall.

Herr Liss Olof Larsson: Jag ber om ursäkt att, fastän jag icke kan vara tveksam om utgången, jag begär ordet ännu en gång, men jag kan icke underlåta att bemöta något af hvad som å motsatta sidan blifvit anfördt, sedan jag sist yttrade mig.

Då jag nyss hade ordet, tillät jag mig säga, att dessa människor, som med så mycken ifver och högljudhet beskärma sig öfver den nu gällande religiösa lagstiftningens hårdhet och olämplighet, enligt mitt förmenande visserligen icke heller skulle komma att känna sig belåtna med de nya lagbestämmelser, som i sådant hänseende här föreligga till antagande. Häremot har, efter hvad jag tyckte mig finna, blifvit invändt, att jag icke skulle hafva rätt i detta mitt påstående. Det är naturligtvis högst svårt att med objektiva skäl bevisa sanningen af en dylik mera individuel mening, men jag är dock så lifligt öfvertygad om dess riktighet, att jag vågar tillägga, att dessa personer, som äro missnöjda med allt bestående i hvad som rörer trossaker, icke skola blifva nöjda förr än de, efter att hafva vunnit den ena eftergiften efter den andra, lyckas komma derhän, att de kunna stifta lagar för oss, och jag är säker, att, om de finge öfvermakten i sina händer, de visst icke skulle draga i betänkande att åter införa landsförvisningsstraffet såsom påföljd för affall från den lära de bekänna och de öfriga af statsmakterna redan afskaffade religiösa lagstadganden, som Herr Olsson anförde.

Jag uttalade också för en stund sedan den åsigt, att detta nya lagförslag, hvars första paragraf vi nu debattera, svårligen kan komma att blifva annat än mer eller mindre olycksbringande. Denne nämnde ärade talare påstod deremot, att det skall medföra välsignelserika verkningar. Om subjektiva meningar kan man icke tvista. Dock tillåter jag mig

säga, att den föreställning om den nya lagens resultat jag hyser grundar sig på någon erfarenhet, hemtad från det verkliga lifvets område. Vi hafva i Dalarne den enda församling i vårt land, som separerat och bildat eget trossamfund. Jag tror, att om man hade någon mera allmän kämedom om, huru beskaffad denna församling allt ifrån dess uppkomst varit och är, man icke skulle finna sig hafva mycken anledning att förvänta så synnerligen rika välsignelser af de församlingar, som genom den nu föreslagna lagen lära komma till stånd. Jag har här ett utdrag af en berättelse, afgifven af folkskoleinspektören för den del af Westerås stift, som innesluter nyssberörda dissenterförsamling. Om jag icke befarade att trötta Herrarne, skulle jag känna mig frestad att uppläsa det samma. emedan det ganska tydligt visar, hurudant tillståndet i sjelfva verket är i en dylik församling, som skiljt sig från den svenska statskyrkans gemenskap och kommit för sig sjelf. Jag skall emellertid uppläsa följande korta yttrande:

»Alltsedan jag blef inspektör i öfre Dalarne, har jag årligen besökt skolan härstädes, men funnit henne allt mera försämras; de promemorior jag afåtit hafva ej burit synnerlig frukt. I val af lärare inskränkta inom sin församling, hafva baptisterna nödgats taga den förste, bäste, som anmält sig; att denne icke är examinerad vid något statens seminarium, behöfver ej nämnas. — All »verldslig» kunskap försmås här, ja anses farlig, så att på några oförståndiga föräldrars begäran brukas numera ej den glob och de kartor, som förut anskaffats. Man ville då gerna tro, att lärjungarne skulle vara så mycket mera öfvade i religionskunskapen; men just här förekommer skolans betänkligaste brist. Förut har här brukats en s. k. Bibelkatekes, en samling af bibelspråk, hvars likhet med en katekes sträcker sig blott till namnet, och hvars innehåll, om det skall bära frukt, måste utvecklas af grundligare lärare, än baptisterna lyckats erhålla. I anseende till bibelspråkens mängd hafva äfven få — om ens någon — af baptisternas uppväxande släkte läst ut denna bok, hvilket påtagligen är skadligt, emedan hvarje kristen måste ega en fullständig, om äfven kortfattad, öfversigt af den lära, hvartill han bekänner sig.»

Sagde berättelse åtföljes af en tabellarisk öfversigt öfver förhållandet med de till inspektionsdistriktet hörande skolor under de trenne sista åren, och af densamma visar sig, hvad den separerade församlingens skola särskildt beträffar, att under de tre sista åren intet enda barn blifvit undervisadt i historia och geografi, naturlära, geometri och linearteckning, i gymnastik och trädgårdsskötsel, samt att sockenbibliotek icke finnes. Här af se vi således, huru det står till i en dylik lyckliggjord församling, hvars motbilder vi efter den ifrågavarande nya lagen skola komma att få så många.

Densamme värde talaren nämnde vidare och anförde särskildt med en viss betoning såsom ett synnerligen kraftigt motiv för bifall till det Kongl. förslaget, att man också förespådde allehanda olyckor och äfventyr, då fråga väcktes om upphäfvande af andra lagar eller föreskrifter, hvilka afsågo vissa begränsningar af den fria religionsutöfningen, och att man icke egde rätt att befara några vådor af en förändring i nu gällande lagstiftning angående främmande religionsbekännare, när man sett, att

de farliga följder, som man vid föregående tillfälle sagt icke inträffat. Det möter svårighet att med bevis vederlägga en dylik argumentation, men jag kan icke neka, att densamma starkt påminner mig om det sätt att resonera, som bonden använde mot sin häst, på hvilken han lassade den ena gärdesgårdsstören efter den andra, under yttrande för hvarje gång: tål du den, så tål du en till, och så lade han på stör efter stör, tilldess hästen dignade och icke kunde komma ur fläcken.

I öfrigt förundrar det mig, att jag icke hört någon af de talare, som förordat bifall till den nu föredragna 1 §, sådan den här lyder, uppgifva något skäl, hvarföre det tillägg till paragrafen, som af mig och flere talare påyrkats, skall anses innebära hinder för den fria religionsutöfning, som det ifrågavarande lagförslaget afser att befämja. Den talare, mot hvilken jag nu egentligen vänder mig, sade allenast, att det naturligtvis vore att förutsätta, att de främmande trosbekännarne måste hålla sig inom de af lag och sedlighet bestämda gränser. Just samma uttryck förekommer emellertid ord för ord i det tillägg, jag önskar, och hvilket äfven förefinnes i motsvarande § af 1860 års förordning; och då den värde talaren således medgifver sjelfva grundsatsen, kan jag icke inse, hvarföre han så häftigt motsätter sig, att den skall få en plats i denna lagstiftning, helst den, såsom sagdt är, redan finnes der förut, och jag för min del, med tanken fästad på vissa sekters uppträdande, icke anser, att det skulle skada, om i dissenterföretagningen finnes bevarad en påminnelse om andaktsöfningarnes inskränkande inom de gränser, som utstakas af lag och goda seder. En annan talare förmenade, att man i nu gällande 1860 års förordning intagit denna bestämmelse, liksom äfven det i nu ifrågasatta tillägget förekommande förbudet mot offentliga kyrkbruk och andaktsöfningar utom området för främmande trosförsamlingskyrka, bönehus eller kyrkogård endast för att förhindra proselytmakeri, och att man nu också vore så rädd för detta, att man *derföre* vill ha in tillägget i den nya lagen. Han tillade, likasom för att lugna oss, att det icke vore någon fara med att tillåta dessa offentliga gatuprocessioner, som den katolska kulten älskar att anställa, sedan folket nu mera blifvit så upplyst. Jag tror dock icke, att det endast är ur denna synpunkt, som ett tillägg till 1 § i angifven syftning må vara behöfligt. För detsamma tala äfven andra och goda skäl. Jag föreställer mig sålunda, att dessa processioner ofta nog kunna råka i kollision med ordningen, och att, om så kommer att ske, det skulle blifva svårt för ordningsmakten att, om paragrafen antages oförändrad, vid inträffande behof föreskrifva, huru och under hvilka vilkor dylika offentliga ceremonier finge ega rum. Jag vill anföra ett exempel, huru man i ett annat hänseende funnit sig böra gå tillväga. Då jag första gången kom till Stockholm, såg jag många positivspelare på gatorna. Nu ser man dem icke. Det måtte vara någon förordning, som förbjuder dylik musik på de offentliga platserna i hufvudstaden. Icke tror jag dock, att denna förordning tillämpats på positivspelarne derföre, att folket skulle vara mindre upplyst, utan har det väl skett för ordningens skull. Likaså tror jag, att just för upprätthållande af god ordning det tillägg, som jag förordar, väl kan försvara sin plats i den blifvande nya dissenterlagen. Herr C. A. Larssons nyssberörda bevisning mot tilläggets behöflighet kan således åtminstone sägas vara,

såsom det heter i logiken, alltför trång. Han bevisar för litet och han har derigenom för sin eller mot min mening i detta fall bevisat ingenting.

Herr Carl Anders Larsson: Jag har begärt ordet med anledning af den farhåga Grefve Björnstjerna nyss uttalat, att dessa tillstånd gatuprocessioner skulle kunna föranleda till oordningar från den åskådande massans sida. Jag tror, att härmed icke är så farligt. Jag föreställer mig, att, om en dylik procession en gång blifvit på ett eller annat sätt illa behandlad, de, som anordnat densamma, nog skola vara så kloka, att de icke förnya ett sådant frispektakel. Får man således antaga, att det inträffar blott en gång, kan det ju icke medföra någon nämnvärd våda, och icke behöfver man väl skriva en lag enkom för att förekomma sådant.

Hvad vännen Liss Olof Larsson beträffar, så är han verkligen konsekvent i sin intolerans uti religiösa frågor. Han har alltid följdriktigt vidhållit och sökt att genomföra sina åsigtter i detta fall, så ofta tillfälle dertill erbjudit sig vid öfverläggningar i sådana ämnen här i Kammaren. Han har dock nu begått ett stort fel i sin bevisning, då han bygger den på det antagandet, som just behöfver bevisas, att de främmande trosbekännarne icke skulle blifva nöjda med den lag, om hvilken nu är fråga. I allt fall blir detta *deras* ensak. Vi göra, hvad vår pligt kräfver, då vi fullborda och göra till verklighet, hvad grundlagen stadgar om samvets- och trosfrihet; — då vi tillbjuda hvarje svensk medborgare rättighet att bekänna och dyrka Gud efter sin bästa öfvertygelse. Detta göra vi genom den förändring i lagstiftningen, hvilken vi nu stå i begrepp att antaga. Jag ber dock att få fästa Herrarnes uppmärksamhet uppå, att här endast är fråga om *kristna* trosbekännare, och att följaktligen lagstiftningen icke åsyftar att frigöra andra trosläror, hvilka icke tillhöra den kristna bekännelsen, utan hylla mer eller mindre slippriga satsar, hvilka äro mot sedlighet och god ordning stridande. Dessa blifva genom den nya dissenterlagstiftningen lika litet tillåtna hädanefter, som de varit det hittills. Jag yrkar hvarken återremiss eller afslag, utan fortfarande bifall till 1 § oförändrad.

Herr Peter Olsson: Jag skall blott yttra några få ord. Den värde talaren från Dalarne, som eljest alltid är så angelägen icke blott att sjelf åtyda, utan äfven att påyrka att andra skola tillämpa gällande lagar och författningar, tyckes mig denna gång afvika från sin vanliga bana. Han synes glömma, hvad den siste talaren äfven framhöll, att en sådan tros- och samvetsfrihet, hvarom nu är fråga, redan är lagligen stadgad, och att hvarje ingrepp i rent religiösa frågor befinner sig i strid med grundlagens bud. Och de missriktningar, som kunna förefinnas, och hvilka, enligt hvad den värde talaren antydde, skulle vara för handen i Dalarne, utgöra bevis just för behofvet af en lagstiftning, som förverkligar grundsatsen af en fullständig samvets- och bekännelsefrihet, ty vi hafva den icke för närvarande. Vi hafva nu en dissenterlag, hvilken icke lemna åt olika tänkande den frihet, som här är föreslagen att medgifvas dem, och man kan då icke döma af verkningarne utaf den lagen. Jag kan således icke finna annat, än att, om man använder ett dylikt sätt att reso-

nera, man kan förutsäga hvad som helst. Man kan säga, att missnöjet icke minskas, utan stiger. Man kan säga, att gatuprocessioner komma att anställas, hvilka förlöjliga religionen. Man kan slutligen säga, att en förändring i denna lagstiftning skall framkalla revolution — att genom den med ett ord intet nyttigt sker. Så gör man alltid. Man ger sig in på det profetiska området och säger: "om den lagen blir antagen, kommer den och den olycksaliga följden att inträffa". Dylika profetior förefalla dock här så mycket besynnerligare, som, efter hvad jag antydtt, frågan ju blott gäller att göra till verklighet den frihet, som hvarje svensk medborgare redan har: att bekänna och dyrka Gud efter sitt samvetes bud. I den nu föredragna 1 § bestämmes, att Konungen skall pröfva den trobekännelse och församlingsordning, som bekännare af annan kristen troslära än den evangeliskt lutherska skola uppgifva, om de önska att få den församling de bildat erkänd af staten. Man kan väl icke helt och hållet förneka regeringens förmåga att tillse, att, i ifråga om religionen och dess utöfning, intet medgifvande sker, som kan inverka störande på samhället, och dessutom hafva vi ju samhällslagar, dem hvarje undersåte är pligtig att efterleva.

Jag kan således med bästa vilja icke förstå annat, än att på det religiösa området, der frågan gäller tro och öfvertygelse, der bör jag icke blott ega rätt att tro i enlighet med min öfvertygelse, utan äfven att jemte de med mig lika tänkande bilda en församling, som öfverensstämmer med denna tro samt med de lagar och religionsbruk, som den förutsätter, då derigenom icke verkas något störande af eller ingrepp på det sedliga området. Jag kan icke förstå annat, och jag anhåller för den skull fortfarande om bifall till första paragrafen.

Herr Kolmodin: Jag har under loppet af öfverläggningen rörande denna paragraf gjort åtskilliga anteckningar af yttranden, som derunder förekommit, och hvilka jag ämnat bemöta, men de hafva redan, öfver hufvud taget, alla blifvit besvarade. Sälunda har talet om processionerna, betraktade dels såsom omvändelsemedel och dels såsom anledningar att reta pöbeln, nöjaktigt vederlagts. Det har blifvit visadt, att det skulle stå särdeles illa till med den svenska statskyrkans verksamhet, om protestantismen i vårt land i närvarande stund vore så beskaffad, att den fölle för en katolsk procession. Äfven det förslag, som framstälts af en ärad representant från Östergötland derom, att dissenters skulle förpligtas att uppgifva de punkter, hvori deras lära skiljde sig från den lutherska bekännelsen, har blifvit tillbakavisadt dermed, att en sådan förpligtelse förutsätter, att dessa olika tänkande skulle känna icke blott sin egen troslära, utan äfven trossatserna i den lutherska religionen, hvilket synes mig vara bra mycket begärdt. Allt detta har besvarats, men *en* sak har icke blifvit besvarad, och det är Herr Liss Olof Larssons yttrande om positivspelarne. Första gången han kom till Stockholm gingo positivspelare på gatorna, men då han sedermera efter någon tid kom igen, hade de försvunnit, och han tog för gifvet, att någon lag under hans bortovaro måtte hafva utkommit, hvilken aflägsnat dem derifrån. Jag önskar, att den värde talaren ville ådagalägga samma tolerans med hänsyn till de religiösa processionerna, som Stockholms samhälle visat i afseende på positiv-

spelarne och afvakta den stund, då af dessa kyrkobruk framträder någon verklig olägenhet för samhället. Den billigheten visade man mot positivspelarne, och jag anser, att samma billighet bör äfven komma våra kristna trosbröder till del, änskönt de tillhöra en annan bekännelse än den vi omfatta.

Herr Per Nilsson i Espö: Herr Talman! Jag kommer att rösta för återremiss af detta betänkande på den grund, att derigenom må kunna beredas en möjlighet för Lag-Utskottet att inkomma med ett förslag till författning, till hvilket de olika åsigtterna kunde sluta sig. Då det var fråga om, att vi skulle afskaffa landsförvisningsstraffet, sakramentallagen och konventikelplakatet, röstade jag för deras upphäfvande och jag gjorde detta till följd af den fördragsamhet jag hyser mot alla olika tänkande, särskildt uti religiöst hänseende. När jag nu gjort detta, vill jag visst icke profetera något för framtiden, huru förhållandena må kunna antagas komma att gestalta sig, om det ifrågavarande författningsförslaget godkännes eller afslås, utan jag vill endast tänka litet tillbaka på de följder, som i den närvarande tiden må hafva visat sig af upphäfvandet af de föregående, religionen och dess utöfning berörande lagbestämmelser, hvilka jag nu omförmålt och som verkligen voro bra grymma.

Om jag då först tager i betraktande de verkningar, som framkallats af landsförvisningsstraffets afskaffande, så hafva vi ju icke sett, att några stora vådor vållats derigenom. Icke heller kan det väl sägas, att sakramentallagens upphäfvande åstadkommit någon fara för statskyrkans bestånd, och likaså hafva vi väl icke hört omtalas några synnerligen stora och svåra följder af konventikelplakatets afskaffande. Men ser jag mig något omkring på landsbygden, der folket lever i sina gamla fäders tro, och der under de sednare åren det funnit sig öfverhopadt af en massa kolportörer, hvilka besvurit djefvulen på stackars syndare och uppträdt med historier, den ena mera befängd än den andra: om spikar som utsvettats ur kroppar besatta af onda andar m. m. dylikt, är det likväl bekymmersamt, att någon kunnat sätta tro till sådant och gifva gehör åt dessa utskickade personers sjukliga fantasier.

Jag hade verkligen trott, att folket på landet skulle vara mera upplyst i våra dagar, men jag måste likväl, huru smärtsamt det än är, tillstå, hvad erfarenheten gifver vid handen, att der ännu fortlever mången återstod af dessa gamla katolska dogmer med deras skrock och vidskepelse, hvarifrån en del af landtbefolkningen knappast kan säga sig fri. Ganska märkvärdiga tilldragelser hafva ock visat sig af dessa nya kyrkor och bönehus, hvilka uppstå öfverallt i landsorten. Der hållas gudstjänster och bönestunder, och folket begifver sig dit och åhör dessa predikningar i stället för att gå i statskyrkan. Men att dessa församlingar skulle verka mera till befördrande af sedlighet än statskyrkan, har jag icke erfarit utan nästan tvärtom motsatsen. Man har här sagt, att det aldeles icke vore någon fara, att den nu föreslagna friare lagstiftningen angående främmande trosbekännelser komme att väcka till lif nya trossamfund, som skulle förstöra statskyrkan. Detta tror jag nog icke heller, men om man vill hemta någon lärdom af gamla historien, så finner man, att det gemen-

ligen

ligen alltid går så till, att, då ett kyrkosamfund varit fritt en följd af år, börjar att göra sig gällande likasom en trötthet, en viss brist på lifaktighet hos den gamla statsreligionen, sedan dess presterskap hunnit blifva mera beqvämt och omgärdat sig med verdsliga stadgar, så att de icke längre förmå att handhafva andans svärd med den kraft, som erfordras för att hålla religionen vid makt hos folket. Det torde därför måhända vara nödvändigt att öppna något mera på de skrankor, som omgärda detta fält, och kanske skall man gå så långt, att man lemnar alla religionssektorer full frihet att nedsätta sig i vårt gamla protestantiska land och här obehindradt drifva sin propaganda. Kanske skola vi derigenom ock blifva välsignade med ett långvarigt besök af jesuiterordens fäder, då de, efter hvad som nu tyckes visa sig, snart komma att aflägsnas från det ogästvänliga Tyskland. I sådant fall torde den fullständigare religiösa frihet, som vi nu ämna proklamera, blifva en söt lukt för dem, ehuru jag dock icke tror, att de i Sverige skola finna någon synnerligt stor trefnad eller lyckas att förvärfva sig mycket insteg i vårt land. Emellertid anhåller jag om återremiss, på det att Lag-Utskottet må blifva i tillfälle att taga den viktiga frågan i närmare öfvervägande och tillse, huruvida det icke kunde vara möjligt att åstadkomma och för Riksdagen framlägga ett förslag till författning angående främmande trosbekännare och deras religionsutöfning, som mera än det nu föreliggande kan förtjena att tagas i betraktande och godkännas.

Herr Dickson: Kammaren har i detta ögonblick ett ganska makt-påliggande värf för sig, nemligen att söka ordna de borgerliga lagarne på sådant sätt, att de kunna vara tillämpliga för hvarje laglydig medborgare i landet, utan afseende på hans religiösa trosbekännelse. Detta vill med andra ord säga, att, såvidt möjligt är, realisera ordalydelsen i 16 § Regeringsformen. Om vi nu redan vid den nu föredragna 1 § af förslaget, i följd af befarade olägenheter, börja lappa och plåstra och söka efter möjliga faror än här och än der, så komma vi sannolikt att förfara på samma sätt vid hvarenda paragraf, och det skulle då blifva ett lappverk, ett fuskverk af alltsammans.

Här talas så mycket om processjoner och den störande inverkan, de skulle kunna medföra. Här talas jemväl om gyckel och sådant. Jag förenar mig med dem, som anse, att det skulle vara ganska nedslående, om man skulle gyckla med en ceremoni, som tillhör en annan religionsbekännelse än vår, ty jag tror, att den som gör sig skyldig till sådant, han är ej långt ifrån att vilja gyckla med sin egen religion. Föröfrigt tror jag, att om vi fästa oss vid grundlagens bud, så ligger deri ett fullständigt korrektiv mot de befarade olägenheterna, ty det säges i 16 § Regeringsformen, att Konungen bör skydda hvar och en vid en fri utöfning af dess religion, så vidt han derigenom icke störer samhällets lugn eller allmän förargelse åstadkommer. Nu skulle man kunna föreställa sig, att en sådan förargelse, som t. ex. den katolikerna anställa med Kristi lekamen, skulle väcka hån och förargelse, men då blir det en skyldighet för den allmänna ordningsmakten att på grund af nämnda stadgande i grundlagen förbjuda dylika ceremonier, om de visa sig verka störande för

samhällets lugn. Jag tror, att vi handla aldrig klokast, om vi bortse från alla sådana der förmodanden, och behandla lagförslaget, såvidt ske kan, i öfverensstämmelse med 16 § Regeringsformen.

Dessutom vill jag tillåta mig en antydning i afseende på den nu ifrågasatta paragrafen, nemligen att densamma, såsom jag tror, är i full öfverensstämmelse med Riksdagens beslut år 1869; och det tyckes mig vara något besynnerligt, om vi vid 1873 års riksdag skulle yrka på förändring i ett beslut, som vi blott för fyra år tillbaka fattat.

Jag yrkar bifall till Lag-Utskottets förslag.

Herr Uhr: Jag undrar, om det skulle vara för tidigt, om grundlagens bud nu skulle göra sig gällande. Det förvånar mig, att det finns så många här i Kammaren, som, så att säga, se spöken midt på ljusa dagen. De föreställa sig, att de ofta omtalade processionerna skulle å ena sidan locka proselyter och å andra sidan blifva utsatta för hån och gatuskoj. Jag är icke rädd för spöken, vare sig de visa sig på dagen eller vid vaxljus, såsom man här hört omtalas. Jag tror icke heller, att man genom att återförvisa denna paragraf till Lag-Utskottet skall vinna något särdeles, utan jag önskar på det högsta, att Kammaren måtte bifalla Utskottets förslag.

Herr Ola Jönsson: Jag afstår från ordet och inskränker mig till att helt enkelt instämma uti hvad Herr Dickson i ämnet anført.

Herr Lars Ersson i Wik: I en fråga af så stor vikt, som den vi nu till behandling förehafva, vill äfven jag hafva min tanke nedlagd i protokollet, och får jag för sådant ändamål tillkännagifva, det jag instämmer uti hvad Herrar Peter Olsson och Carl Anders Larsson i ämnet anført. Jag yrkar således, att Lag-Utskottets hemställan måtte i oförändradt skick af Kammaren bifallas.

Herr Hedin: Herr Talman! Förhölle det sig i sjelfva verket på sådant sätt, att den fara — om någon fara finnes eller kan förutsättas — som vore att förvänta deraf, att främmande trosbekännare finge anställa offentliga processioner, endast skulle ligga uti att dessa på gatorna skulle insulteras, då skulle detta i sanning för mig innebära ett skäl för att bifalla paragrafen och endast önska, att den dag måtte komma, då vårt folks åskådning hinner att vänja sig vid andra trosbekännares religionsbruk, ty svag och dålig är den religionsfrihet, som är skriven i lagens bokstaf, så länge icke den anda finnes, att då jag fordrar helgd för min egen öfvertygelse, jag vet att respektera andras religionsbruk. Detta må nu emellertid vara huru som helst. Jag önskar att denna paragraf måtte till Utskottet återremitteras, men på helt andra skäl än de hvilka hittills blifvit andragna. Då det är en sedvana att i tid och otid åberopa "folkets" fördomar, så gläder jag mig hjertligt åt den förklaring, som jag hört af en min granne om stämningen hos dem, som väl i denna Kammare bäst böra veta hvad folket tänker, och vid sådant förhållande föreställer jag mig, att de anledningar till paragrafens återremitterande, som hittills anförts, böra anses hafva förfallit. Det finnes likväl till en sådan åtgärd en annan anledning för hvar och en, som, i likhet med mig, hatar och

afskyr godtycke. Det heter nemligen i paragrafen: "Finner Konungen skäl att ansökningen bifalla, ege den församling rätt till offentlig religionsöfning". Om Konungen finner skäl står det! Således ingen grund afgifven, ingen bestämmelse, icke ett ord om hvad som skall utgöra hinder för beviljande af en dylik rättighet eller hvad som skall binda Konungen i denna hans pröfningsrätt. För min del anser jag detta för ett godtycke, som gränsar till det upprörande. Man svarar naturligtvis, att intet godtycke, åtminstone icke ett afsigtligt, kan förutsättas hos regeringen, men hon kan påverkas af inflytelser, för hvilka hon sjelf kanske icke gör sig rätt reda. Är det måhända omöjligt att uppställa några normer för Kongl. Maj:t i detta hänseende? Jag tror för min del, att dessa normer äro ganska enkla att finna. Sådana hafva jemväl en gång förut varit framställda till Riksdagens behjertande, nemligen vid 1869 års riksdag, uti en vid Lag-Utskottets då afgifna betänkande fogad reservation, framställd af en man, som i dylika ämnen är mycket tillbakahållande, men hvilken, i likhet med mig, icke älskar godtycke utan vill se samhällsskicket i alla dess delar genomträngdt af lagbundenhet. Hans förslag lyder: "Finner Konungen den lära och församlingsordning ej vara mot lag och sedlighet stridande, då må, der ej heller annat hinder deremot möter, ansökningen bifallas".

För att plåna ut den fläck, som sålunda finnes i den nu framlagda paragrafen yrkar jag densammas återremitterande till Utskottet.

Herr Törnfeldt: Jag är öfvertygad om, att hvarje intolerant inskränkning i en allmän fri religionsutöfning är en martyrolja, som gjutes på sekterismens eld, men att deremot en fullkomlig religionsfrihet är såsom vatten på denna eld. Den förbjudna frukten är alltid begärligast, och ju mer de särskilda religionssamfundet omgifva sig med skarpa konturer, desto mer herrskar prestväldet inom dem. Fullkomlig frihet i detta som andra afseenden är det bästa. Jag vill anföra ett litet exempel. På gränsen till den församling, jag tillhör, finnes sedan flera år tillbaka en liten metodistförsamling. Den har fått vara i fred och ro och består blott af några få medlemmar, hvilkas antal under ärens lopp icke ökats. Om man nu i stället hade utfärdat förbud för deras religionsutöfning och börjat sysselsätta sig med dem, så är det temligen antagligt, att denna församling börjat utgrena sig och skaffat sig proselyter, då den under nuvarande förhållanden ej utvidgar sig. Friheten är, såsom jag nämnde, det bästa, ty jag hyser den fasta öfvertygelsen, att i frihetens goda jordmån skall en gång sanningen, ljuset och förnuftet uppspira och segra.

Jag yrkar bifall till paragrafen, men skulle Kammaren besluta en återremiss, så hoppas jag paragrafen återkommer i fullt liberal anda.

Herr Gunnarsson: Jag har icke begärt ordet, men då jag blifvit uppropad vill jag gifva till känna, att jag i allo instämmer med Herr Sjöberg och att jag jemväl i hufvudsaken är af samma åsigt som Herr Liss Olof Larsson, utan att fästa mig vid de här framkastade beskylningarne om enfald och spökrädsla. Jag är icke spökrädd vare sig på ljusa dagen eller nattetid, men jag är rädd för detta betänkande och förenar mig fördenskull med dem, som yrkat detsammas återremitterande till Utskottet.

Herr Jonas Jonasson i Gullaboås: Samma sorgliga erfarenhet i fråga om följderna af religionsfriheten, som Liss Olof Larsson berättat hafva gjort sig gällande i Dalarne, samma sorgliga erfarenhet har äfven visat sig inom den ort, jag tillhör. Jag inskränker mig derföre till att instämma med Liss Olof Larsson och, på de skäl han anført, yrka betänkandets återremitterande till Utskottet.

Herr Carlén: Jag hade icke ämnat att ännu en gång uppträda i fråga om denna paragraf, men ett yttrande af min granne till höger har förmått mig att åter taga till ordet. Går man ut från den förutsättningen, att all af Kongl. Maj:t verkställd pröfning är likartad med "godtycke"; ja, till och med ett "upprörande" godtycke, då får jag förklara, att jag icke förstår hvad man kan vinna genom en återremiss af denna paragraf; då är det skäl att förkasta alltsammans, ty utan att öfverlemnna någon pröfning till Kongl. Maj:t är det omöjligt att stifta en sådan lag, som den ifrågasavarande. Jag ber för öfrigt att få fästa uppmärksamhet på, att denna paragraf afser ingalunda att hindra någon i att utöfva sin religion, huru han behagar, utan den afser endast bildandet af sådana församlingar, som af Kongl. Maj:t kunna tillerkännas rätt till *offentlig* religionsutöfning, hvarmed följer -- som den ärade talaren sannolikt icke erinrat sig men som synes af andra paragrafer -- rättighet för dessa församlingars föreståndare att utöfva åtskilliga funktioner, föra en mängd borgerliga, vitsord egande anteckningar och dylikt, hvilket allt gör, att en Kongl. Maj:ts pröfning, såvida icke författningen i andra hänseenden skall ändras, ovilkorligen måste föregå.

Medan jag har ordet, skall jag be att få yttra något rörande det påståendet, att det ifrågasatta förbudet i fråga om processioner, skulle strida mot grundlagens föreskrifter i 16 § Regeringsformen. Der står emellertid, mig veterligt, icke ett ord derom, utan endast, att Konungen får ingens samvete tvinga eller tvinga låta, utan skydda hvar och en vid en fri utöfning af sin religion. Nu har man ju icke föreslagit att hindra någon i sin religions utöfning utan endast ifrågasatt, att en del religionsbruk icke får ske på gator och allmänna platser. Detta är intet samvetstvang, det är helt enkelt ett polisförbud, och således af samma art som det förbud, hvilket riktades emot de så mycket omtalade positivspelarne, hvilka försvunno, icke såsom Herr Kolmodin påstått af sig sjelfva, utan i följd just af en polisförfattning.

Herr Olsson och flere andra talare hafva stödt sig på, att när man så många gånger vid lagförändringar förespått olyckor, man af det skäl, att dessa olyckor sedermera icke inträffat, kan draga den slutsats, att de i detta fall befarade olägenheterna icke heller skulle komma att visa sig. Detta vill helt enkelt säga att om jag gör en lagförändring som är lagom, så behöfver jag icke vara rädd för att fortgå än vidare och öfverskrida detta lagom. Männe sådant håller stånd? Man har äfven klandrat försöken att profetera. Man måste likväl vid hvarje lagförändring i någon mån uppträda som profet och tänka på de möjliga konsekvenserna, ty gör man icke det, så bör man icke heller försöka att lagstifta.

Detta har jag velat säga emedan jag anser, att en återremiss på det skäl, som den af mig förut omnämnde talaren anført, icke skulle föranleda till någon förändring i Utskottets nu framlagda förslag, under det att

deremot en återremiss i det syfte Herr Sjöberg påyrkat möjligen kunde föranleda till en ändrad redaktion.

Herr Sven Nilsson i Efveröd: Jag har i Lag-Utskottet arbetat för framgång åt Kongl. Maj:ts proposition oförändrad, och deraf följer, att jag äfven biträdt den af Utskottet föreslagna paragraf, hvarom nu är fråga, till hvilken jag följaktligen kommer att yrka bifall.

Man har sagt, att det icke finnes något trängande behof att vidtaga en lagförändring i sådant syfte, som det nu föreliggande lagförslaget afser, men jag är i detta fall af en helt annan åsigt, ty det har redan länge visat sig, att från statskyrkan afsöndrat sig ett stort antal personer, som vilja hafva friare religionsutöfning, än vår lära medgifver. Således, om man enligt grundlagen vill i detta afseende lemna dessa menniskor fritt handlingssätt enligt deras öfvertygelse och samvete, ty att tvinga dem till en religionsutöfning som de ej bekänna, kan väl ej vara rätt, och vår kyrka skulle sannerligen ej heller vinna på ett sådant förfarande, så bör man väl äfven så fort som möjligt åstadkomma en friare lag i det hänseendet än den som nu gäller.

Samme talare har äfven yttrat, att om man skall stifta en lag, så bör man göra den så litet olycksbringande som möjligt, och om man följer talaren vidare, så finner man, att, enligt hans tanke, det föreliggande förslaget skulle lemna allt för stor frihet för dem som öfvergå från statskyrkan. Jag tror icke, att man kan göra den mindre olycksbringande än nu föreslagits, och vi hafva ju hört en talare på stockholmsbänken, som vill gå ännu längre, än Kongl. Maj:t och Lag-Utskottet gått, och säkerligen står han icke ensam om sin mening. För min del anser jag, att, om vi tänka oss möjligheten att genomföra denna lag, det icke är skäl att göra någon förändring i hvad förslaget innefattar, ty vi veta, att det är en annan auktoritet som skall höras öfver de föreslagna ändringarne i kyrkolagen, som måste blifva nödvändiga, såvida dissenterlagen kan blifva som lag antagen af Kongl. Maj:t, nemligen Kyrkomötet, och jag hyser mycken tveksamhet huruvida, om vi icke gå varsamt tillväga i denna lagstiftning, vi icke kunna riskera att förlora hela lagen.

Talaren på stockholmsbänken hyste stora betänkligheter mot de i förslaget förekommande orden: "Finner Konungen skäl att ansökningen bifalla; ege den församling rätt till offentlig religionsöfning." Jag frågar endast: kunna vi hafva skäl att tvifla på att Kongl. Maj:t icke skall lemna fri religionsutöfning, då fordringarne på en sådan äro byggda på sedliga och billiga grunder? Jag tror icke, att vi hafva det ringaste skäl till dylika farhågor, och jag ber Herrarne att åtminstone icke af detta skäl återremittera förslaget till Lag-Utskottet, ty jag tror icke att inom Utskottet någon röst skall höja sig för att borttaga nämnda stadgande, som, efter min uppfattning, är fullt rättvist och billigt. Jag skulle finna det högst besynnerligt, om denna Kammare skulle afslå ett förslag till lag, byggt på de grunder och i hufvudsak öfverensstämmande med det som 1869 års Riksdag godkänt och hvilket förslag i följd af detta Riksdagens godkännande, undergått granskning såväl i Högsta domstolen som hos Kongl. Maj:t.

För min del yrkar jag bifall till paragrafen, sådan den föreligger,

och jag tror icke, att någon förändring i densamma skall åstadkommas om förslaget till Utskottet återförvisas. För min del vill jag icke medverka till annat beslut, än det hvartill Utskottet kommit.

Herr Jonas Andersson i Häckenäs: Jag kan nästan inskränka mig till att instämma med den siste värde talaren. Det förefaller mig verkligen som låge bästa bevisen för att Lag-Utskottets förslag är alldeles lagom och rätt träffadt å ena sidan uti den antydning, som från några talare framkommit, att förslaget vore alltför liberalt, och å den andra i det motsatta påståendet, som man från en talare på stockholmsbänken fått höra, att den religionsfrihet, förslaget medgifver, vore allt för inskränkt mot hvad den borde vara. Det finnes ett lagom i allt ting; så också här. Vill man en friare religionsöfning än den nuvarande dissenterlagen medgifver, så tror jag det är bäst att taga det förslag som nu efter noggrann pröfning blifvit framlagd för Riksdagen. Mig förefaller det också som de skäl den förste värde talaren här angifvit för återremiss af paragrafen, nemligen införande i lagen af ett bestämdt förbud mot processioner och dylikt, som åtföljer den katolska kulten, alldeles icke skulle ega den vikt han för sin del ville tillägga detsamma. Jag tror att det skulle se litet besynnerligt, ja, rent ut sagdt, litet barnsligt ut, att i lagen intaga en dylik bestämmelse, som väl borde, på den ståndpunkt upplysningen i vårt land för närvarande befinner sig, vara alldeles obehöfelig. Dylika tillställningar, processioner m. m., utom hus, på gator och torg, förbjuda sig dessutom sjelfva i vårt praktiska land. Men skulle de, emot förväntan, komma att anställas och oroligheter deraf uppstå, stridande mot borgerlig lag, så hafva vi ju denna att tillgripa till vårt försvar, och jag för min del är öfvertygad att något annat försvarsmedel ej behöfves.

Jag yrkar bifall till hvad Lag-Utskottet här föreslagit.

Herr Anders Svensson: På de skäl Herr Sjöberg anført instämmer jag i det af honom framställda yrkande om återremiss af paragrafen.

Herr Per Nilsson i Kulhult: För min del vill jag bifalla den nu föredragna 1 §. Jag anser nemligen att tiden är inne och kanske långt före detta varit inne att låta en hvar bekänna hvilken religion som helst, så snart den öfverensstämmer med hans öfvertygelse. Till följd deraf kan jag icke inse annat än att paragrafen bör bifallas. Genom en återremiss skulle i min tanke ej heller någonting vinnas; ty, såsom en föregående talare sagt, har man gått en medelväg, hvilket här skett, så kan man hafva bättre hopp om framgång åt förslaget, än genom att slå in på vare sig den ena eller andra ytterligheten.

Jag bifaller paragrafen i oförändradt skick.

Herr Törneblad: Herr Talman, mine Herrar! Då en talare till venster om mig framhållit åtskilliga svårigheter och olägenheter, som i vår gemensamma bygd uppkommit af de fria rörelserna i religiöst afseende, så har jag deraf tagit mig en anledning att sjelf något vidröra dessa — de äro icke för mig okända — men i en annan syftning. De hafva för mig utgjort en anledning att bifalla den föreliggande paragrafen, emedan jag

är öfvertygad om att just en utsträckning af friheten i detta fall, en utsträckning som dock icke får gå längre än som är förenligt med statens intresse, med lagen och den borgerliga samhällsordningen, möjligen kan undanröjda eller åtminstone förminska dessa olägenheter och svårigheter som nu förefinnas. Jag tror visserligen, att, äfven efter antagandet af denna lag, vissa svårigheter och olägenheter kunna komma att kvarstå, bestående deri, att församlingar kunna finnas, som icke äro erkända af staten, och att ganska många, om icke de flesta, skola föredraga att tillhöra dessa församlingar i stället för att underkasta sig den strängare ordning, som är ålagd de församlingar, hvilka staten erkänt och tillåtit offentlig religionsöfning, men då jag är öfvertygad om att de stadganden om rättighet till utträde ur kyrkan, hvilka innehållas i 3 § af detta lagförslag, i allmänhet taget äro nödvändiga, så vill jag också gå in på att underkasta mig de svårigheter, som kunna blifva en följd af förslagets antagande, helst jag är öfvertygad om att de icke blifva större än de nuvarande. I likhet med Lag-Utskottets ärade vice ordförande erkänner jag villigt att man vid stiftandet af en lag är skyldig försöka göra sig reda för de olägenheter som kunna blifva en följd af lagens antagande. Men hvad särskildt angår upphäfvandet af det nuvarande förbudet mot processioner m. m., så är jag nog lycklig att kunna instämma i hvad en ärad talare från Helsingborg nyss angifvit såsom sin åsigt, nemligen att faran för dem är så godt som ingen. Jag tror således icke, att något behof förefinnes att återremittera paragrafen, utan att man kan antaga den i dess närvarande skick, hvilket jag skulle önska, derföre att i en återremiss skulle, åtminstone till en viss grad, ligga en början till sönderbrytandet af hela detta lagförslag, på hvilket man länge väntat och som i sjelfva verket är förestafvad af billighet, om man också icke kan göra sig några lysande förhoppningar om dess verkan. Men är det, såsom jag sade, en gärd af billighet, så måste det betraktas såsom en skyldighet äfven för svenska kyrkan att icke motsätta sig en så pass vidsträckt frihet, som här föreslagits, aldrahelst som hon icke har någon förmån utaf att i sitt sköte bibehålla personer, som icke önska något heldre än att skilja sig ifrån henne och dessa personer icke hafva någon fördel af att kvarstanna i hennes gemenskap. Jag vill således bifalla paragrafen oförändrad, ehuru jag fruktar, att den icke kommer att i så vidsträckt mån begagnas, som i kyrkans eget intresse vore önskligt.

Med Herr Törnebladh förenade sig Herr *Gustaf Jonsson*.

Vidare yttrade:

Herr Nyblæus: Jag vill endast instämma med Herr Dickson och yrka bifall till den ifrågavarande paragrafen.

Herr Nils Petersson: Jag begärde ordet i anledning af de utaf tvänne mina länskamrater uttalade betänkligheter mot den nu föredragna 1 § i förslaget. Då en af mina länskamrater yttrade, att han hyste samma farhågor för och hade samma erfarenhet om vådorna af religionsfrihetens utsträckning, som den värde talaren från Dalarne förut gifvit tillkänna,

har jag ansett mig böra upplysa Kammarens Herrar ledamöter, att det i verkligheten icke står så farligt till i min hemort, som förhållandet lär vara i Dalarne, att döma efter hvad Herr Liss Olof Larsson derom anført.

Af egen erfarenhet vet jag naturligtvis icke huru det kan vara ställt i Herr Liss Olof Larssons hembygd, men är ställningen der icke värre än hos oss i Kalmar län, så är det verkligen icke så farligt med de främmande trosbekännarnes religionsutöfning. Jag respekterar deras öfvertygelse som hysa betänkligheter emot förslaget, de kunna hafva sina välmenta grunder derfor; men jag tror icke att de göra statskyrkan någon tjänst genom att motsätta sig detsamma, jag tror tvärtom att förslaget skall lända statskyrkan till gagn. Då jag haft äran deltaga i behandlingen af förslaget inom Utskottet, utan att enot detsamma eller någon del deraf hafva reserverat mig, vill jag biträda icke allenast denna paragraf, utan förslaget i dess helhet, öfvertygad derom, att detsamma skall skall lända folket i allmänhet och statskyrkan isynnerhet till nytta och gagn.

Herr Östling: Då man här från flere håll så mycket talat om de förskräckliga vådorna af fri religionsutöfning för främmande trosbekännare, proselytmakeri, processioner och dylikt, så torde det tillåtas äfven mig att nämna ett par ord om min erfarenhet i det afseendet. Äfven i mitt kommittentskap finnas s. k. dissenters, som hafva sina särskilda samlingslokaler, der de förrätta sin gudstjänst och sina andaktsöfningar; men aldrig har jag hört klagas öfver att de hade något farligt för sig vid dessa sammankomster, tvärtom, ingenting har der förekommit, som gifvit anledning till förargelse eller anstöt. Jag kan ej heller föreställa mig, att följderna af den nu föreslagna vidsträcktare religionsfriheten skulle blifva farliga, vare sig för staten eller för statskyrkan; jag tror att tvånget i religiöst afseende är mycket vådligare än friheten, ty tvånget föder hat och missnöje, men friheten jemnar snart af sig sjelf svårigheterna.

Jag yrkar bifall till paragrafen i det skick den föreligger.

Herr Statsrådet Bergström: Herr Talman! Återremiss af denna punkt har blifvit yrkad på ganska skilda grunder. En, om jag vågar benämna den så, konservativ fraktion i Kammarerna, har yrkat återremiss för att i den nya lagen få infördt det stadgande, som för närvarande finnes i 1860 års författning, enligt hvilket offentliga kyrkobruk och andaktsöfningar ej må annorstädes än inom församlingens kyrka, bönehus och kyrkogård förrättas. En annan grund för yrkandet af återremiss har varit, att den pröfningsrätt som, enligt denna paragraf, är Kongl. Maj:t tillagd, måtte begränsas. Härvid tillåter jag mig först fästa uppmärksamheten på vigen deraf, att alla de, som verkligen nitälska för realiserandet af religionsfrihetens stora grundsats, icke måtte för mycket hålla på en eller annan mening, emedan det då, såsom talaren på calmarbanken antydde, mycket lätt kan hända, att hela det stora verket misslyckas. Då det gäller att öfvergå från en föräldrad till en ny lagstiftning, så är det af stor vigt iakttaga tillmötesgående och icke för hårdt hålla på egna meningar. Hvad angår deras yrkande, som fordra återremiss, för att få in ofvanomförmälda stadgande ur den gamla lagen, så tror jag att de redan blifvit af föregå-

ende talare tillräckligt bemötte. Jag vill endast tillägga att, då det gäller att gifva religionsfrihet, så bör man gifva den i fullt och rågadtt mått, icke delvis och i små portioner. Om det måste medgifvas, att tillerkännande af religionsfrihet åt främmande trosförvandter härflyter från en sinnesart lika mycket skiljd från indifferentism som zelotism, en sinnesart, som erkänner att religionen, eller människans förhållande till Gud, utgör en yttring af människans innersta lif och icke kan genom yttre lagar normeras, så nöjer man sig icke med att tillerkänna individen samvetsfrihet — hvilken för öfrigt ingen jordisk makt kan beröfva honom, — man gifver honom äfven bekännelsefrihet. Men det är icke nog dermed. Den religiösa människan har behof af och fordrar såsom en sig tillkommande rätt att tillsammans med liktänkaude få utöfva sin religion. Hvarföre skulle man, då man tillerkänner främmande trosbekännare fri religionsutöfning, förvägra dem denna på andra ställen än i kyrka, bönehus eller på kyrkogård? hvarföre skulle icke t. ex. katolikerna få följa sina döda till grafven efter sin religions bruk, då den Lutherska lärans bekännare få begrafva sina döda efter sin religions ceremonier. Då en namnkunnig man af vår kyrkas trosbekännelse föres till sitt sista hvilorum, samlas ofta många personer för att fira hans likbegängelse och åskådare i mängd strömma till, så att jag föreställer mig att en katolsk likbegängelse, om också aldrig så högtidlig, ej skulle kunna locka flera. Farhågan, att t. ex. katolska processioner skulle kunna föranleda oordningar synes mig icke utgöra giltigt skäl att återremittera förevarande paragraf. Mera skäl synes då den talare hafva, som yrkade, att Kongl. Maj:ts pröfningsrätt skulle något begränsas. Men med den rätten förhåller det sig dock icke så illa som talaren antydde. Samma invändning framkom redan vid 1869 års riksdag. Jag var då ledamot af Lag-Utskottet och bemötte densamma i denna Kammare. Jag tillåter mig att nu upprepa hvad jag då yttrade:

“Här har nu uppstått fråga, huruvida Utskottet eller reservanten Herr Ribbing bäst och lämpligast angifvit de vilkor, under hvilka det må vara bekännare af annan kristen lära, än Evangeliskt-lutherska, tillåtet att bilda särskilda församlingar. Enligt såväl Utskottets, som Herr Ribbings förslag böra de derom göra ansökning hos Konungen och uppgifva sin trosbekännelse och församlingsordning, äfvensom, der de svenska kyrkan tillhört, bifoga bevis om sådan anmälan för utträde derur, som i 3:dje § omförmäles. Fortsättningen af paragrafen lyder, enligt Utskottets förslag sålunda: *Finner Konungen skül att ansökningen bifalla, ege den församling rätt till offentlig religionsöfning*; men enligt Herr Ribbings förslag sålunda: *Finner Konungen den lära och församlingsordning ej vara mot lag eller sedlighet stridande, då må, der ej heller annat hinder deremot möter, ansökningen bifallas*. Man har antydt, att enligt Utskottets förslag Konungen skulle vara mera oinskränkt af objektiva grunder vid pröfning af ansökningar om rätt att bilda särskilda församlingar; hvaremot man påstått Herr Ribbing hafva riktigt angifvit och bestämt de moment, hvilka vid pröfning af slika ansökningar böra vara de enda bestämmande, nemligen att läran och församlingsordningen ej äro mot lag eller sedlighet stridande. För min del kan jag ej godkänna en sådan uppfattning. Då enligt Utskottets förslag trosbekännelse och församlingsordning skola af

de sökande uppgifvas; så innebär väl sanma stadgande, att Kongl. Maj:ts pröfning just kommer att omfatta dessa: och på hvad annat skulle väl en sådan pröfning kunna gå ut, än derpå, huruvida bekännelsen och församlingsordningen äro stridande mot lag och sedlighet eller icke. I förra fallet kan församlingens bildande naturligtvis icke tillståndas; hvaremot i sednare fallet Konungens bifall dertill otvifvelaktigt lär följa. Jag tror således att Utskottets förslag, äfven utan det af Herr Ribbing förordade tillägget, innebär detsamma, som genom berörda tillägg skulle uttryckligen stadgas. Så till vida synes det vara likgiltigt, ehvad man antager det ena eller andra förslaget. Men i sjelfva verket är det blott skenbart, som Herr Ribbings förslag innebär garanti för, att en församling, hvars bekännelse och ordning icke finnas strida mot lag eller sedlighet, alltid får bildas. Herr Ribbing har nemligen derjemte i en mellanmening uppställt ännu ett vilkor för bifall till ansökning om särskild församlings bildande, nemligen *att ej heller annat hinder deremot möter*. Denna mellanmening lemnar det friaste spelrum för en pröfning, stödd på rent subjektiva grunder. Att Utskottets förslag saknar detta stadgande utgör i min tanke ett bestämdt företräde hos detsamma framför Herr Ribbings förslag“.

Dessa ord, som jag nu har uppläst, synas mig fortfarande ega giltighet. Att ordalagen i § 1 hafva fått den lydelse, som paragrafen företer, kommer sig helt enkelt deraf, att man icke gerna i en lag fastställer normer för Konungens pröfning. Man har icke rätt antaga, att Konungens pröfning är godtycklig; Konungen handlar aldrig godtyckligt; han handlar efter lag och laga pröfning, och hans rådgifvare äro ansvarige för att pröfningen blir sådan. Att en församling, som skall tillerkännas rätt till offentlig religionsöfning, icke kan få tillkomma utan Konungens tillstånd, är naturligt — icke ens en Luthersk församling kan i vårt land få tillkomma, utan Konungens samtycke. Hvad angår de öfriga församlingarne, som icke begärt eller fått tillstånd till fri religionsöfning, så lærer för dem icke kunna lagstiftas; de kunna församla sig i enskilda rum, hvar de vilja, och derom gäller vår religionsstiftares ord: “Hvar två eller tre äro församlade i mitt namn, der är jag midt ibland eder“.

Jag yrkar på dessa grunder bifall till paragrafen utan föregående återremiss.

Efter dessa yttranden och sedan Herrar *Lyth, Berggren, Abr. Rundbäck* och *Näsman* anmält, att de omfattade den mening, som afsåg bifall till Utskottets förslag, förklarades härmed öfverläggningen slutad. I enlighet med de yrkanden, som derunder blifvit framställda, gaf Herr Talmannen propositioner såväl på bifall som på återremiss. Då af dessa propositioner den förra ansågs hafva blifvit med öfvervägande ja besvarad, blef emellertid votering begärd, med anledning hvaraf omröstning företogs enligt en nu uppsatt och justerad voteringsproposition af följande lydelse:

Den, som godkänner 1 § i det af Lag-Utskottet, uti dess utlåtande N:o 17, under Litt. B framlagda förslag till förordning angående främmande trosbekännare och deras religionsöfning.

röstar ja;

Den, det ej vill,

röstar nej;

Vinner nej, är den ifrågavarande paragrafen till Utskottet återförvisad.

Denna omröstning visade 131 ja mot 39 nej, i följd hvaraf den ifrågavarande paragrafen blifvit af Kammaren godkänd.

§ 2.

Bifölls.

Rörande § 3 anförde:

Herr Lyth: På samma gång jag för min del icke kan annat än i det närmaste instämma i den nu föredragna paragrafens ordalydelse och syfte, måste jag dock göra några anmärkningar mot näst sista meningen i densamma, hvilken lyder sålunda: "Ej må någon på grund af anmälan, som skett innan han fyllt 18 år, anses från svenska kyrkan skild". När jag jemför denna bestämmelse med det stadgande, som förekommer i sista mom. af 6 §: "den som fyllt 15 år eller blifvit inom svenska statskyrkan konfirmerad, må dock ej, på grund af hans föräldrars öfvergång till främmande lära, anses från svenska kyrkan skild, utan gälle om honom hvad i 3 § stadgas", så finner jag, att den ålder, då någon eger rätt att öfvergå till annan religionslära i regeln är bestämd till aderton år; men att det dock är medgifvet föräldrar att vid dylik öfvergång äfven medtaga sina barn. såvidt dessa sednare icke uppnått 15 år eller blifvit konfirmerade. Det framställer sig då den frågan; hvilka bestämmelser skola gälla för den del af ungdomen, som väl är konfirmerad men icke uppnått 18 års ålder, och hvilken således icke endast på grund af föräldrarnes öfvergång till annan trosbekännelse dervid eger rätt att vara dem följaktig och icke heller ännu i detta fall eger rätt att bestämma, hvilken religionslära den vill bekänna. Det finnes sålunda under tiden mellan 15 och 18 år ett slags interregnum, hvarunder hvarken ungdomen sjelf eller dess föräldrar i detta hänseende eger utöfva bestämmanderätt. Jag skulle icke hafva fäst mig härvid, om jag icke af erfarenhet visste, hurusom dylika lagar mången gång verkligen för ungdomen utgöra en lockelse och frestelse att öfvergå till annan trosbekännelse, just på den grund, att den veta sig icke ega rätt dertill. Jag tror derföre, att det vore rättare och bättre, om man läte den nyssnämnda delen af förevarande 3 § erhålla följande lydelse: "Ej må någon på grund af anmälan, som skett *innan han blifvit konfirmerad* eller fyllt 18 år anses från svenska kyrkan skild"; äfvensom att på samma gång det, likaledes af mig omnämnda, sista mom. af 6 § finge ur den föreslagna författningen utgå. Jag finner det nemligen vara mera konsekvent att bestämma, att hvar och en, så snart han blifvit konfirmerad till sin första nattvardsgång, bör i dessa ämnen anses vara så pass myndig och i besittning af sådana insigter att han äfven bör hafva rätt att i detta hänseende bestämma öfver sig sjelf, likasom han

vid samma tid, enligt lag, anses vittnesgild och för öfrigt ansvarig för sina gerningar.

Herr Hedin: Herr Talman! Skenbart har man väl genom den redaktion, som den nu föredragna 3 § fått, tagit bort de uti nu gällande lag stadgade skandalösa varningsgrader, som en person är underkastad, då han vill utgå svenska statskyrkan och inträda i ett annat tros-samfund; men i verkligheten har man dock lemnat fortfarande rum för tillämpning af dylika varningsgrader. Det heter nemligen: "Har medlem af svenska kyrkan omfattat främmande kristen lära och vill fördenskull ur kyrkan utträda; gifve sin afsigt tillkänna för kyrkoherden i den församling, han tillhör; uppgifve ock det trossamfund hvartill han må öfvergå. Framhärda han i sin afsigt, inställe sig, sedan minst två månader förflutit, personligen hos kyrkoherden samt anmäle sig till utträde ur kyrkan; och göre kyrkoherden derom anteckning i kyrkoboken". I sammanhang härmed beder jag att få påpeka, hvad i 1 § af samma förslag säges: "vilja bekännare af annan kristen troslära, än den Evangeliskt-Lutherska, bilda särskild församling och önska de att densamma varder af staten erkänd; "göre derom hos Konungen ansökan, samt uppgifve sin trosbekännelse och församlingsordning; bifoge ock, der de svenska kyrkan tillhört, bevis om sådan anmälan för utträde derur, som i 3 § omförmäles". Då det sålunda lär vara af någon vikt för den, som personligen inställer sig hos kyrkoherden i församlingen för att anmäla sig till utträde ur kyrkan, att blifva förvissad derom, att anteckning sker i kyrkoboken, samt då det är af vikt att få ett sådant bevis som i 1 § omförmäles, för att sedermera med detta i hand kunna utverka sig tillstånd att tillsammans med öfriga trosförwandter bilda egen församling, så hemställer jag huruvida icke genom dessa skenbart oskyldiga ord: "*framhärda han i sin afsigt, inställe sig, sedan minst två månader förflutit, personligen hos kyrkoherden samt anmäle sig till utträde ur kyrkan*", tillfälle fortfarande har lemnats presterskapet att underkasta den, som anmäler sig till utträde ur kyrkan, samma förödmjukande procedur, som nu finnes enligt Kongl. förordningen af den 23 Oktober 1860, och hvilken vi väl helst lära vilja blifva utaf med så fort som möjligt. Jag tillåter mig derföre, och på det att här någon verklig förbättring må komma till stånd och icke endast en sådan som slår blå dunster i ögonen på folk, att föreslå, att efter ordet "tillhör" inskjutes ordet: "samt", att vidare ordet "ock" efter ordet "uppgifve" må utgå, samt att likaledes alla de nyssnämnda orden: "framhärda han

ur kyrkan" måtte utur paragrafen utgå. Mitt yrkande är sålunda, att de tvänne första meningarne af denna 3:dje § måtte sammandragas till en, hvilken komme att erhålla följande lydelse: "har medlem af svenska kyrkan omfattat främmande kristen lära och vill fördenskull ur kyrkan utträda, gifve sin afsigt tillkänna för kyrkoherden i den församling han tillhör samt uppgifve det trossamfund hvartill han vill öfvergå; och göre kyrkoherden derom anteckning i kyrkoboken". Genom en sådan ordalydelse betages presterskapet icke blott rättigheten, utan ock tillfälle att framställa dylika varningar, hvilka naturligtvis för den som är mera viss i sin tro måste förefalla förödmjukande, och hvilka icke blifvit förebyggda genom den af Kongl. Maj:t och Utskottet föreslagna redaktionen af denna paragraf.

Herr Carl Anders Larsson: Jag kan icke förstå, hvarföre den siste talaren skall anse några så stora vådor kunna uppkomma af ett bifall till den af Utskottet förordade lydelse af denna paragraf. Om den ärade talaren sjelf vore pastor i en församling och en af församlingens medlemmar önskade utträda ur svenska kyrkan, så undrar jag om icke den ärade talaren ansåge det vara rätt och billigt, att denne församlingsmedlem inställde sig hos honom och tillkännagäfvde, till hvilken religionslära han ämnade öfvergå, samt möjligen äfven vid samma tillfälle af pastor finge emottaga några vänliga råd och föreställningar om nödvändigheten af att besinna, huruvida icke vår egen religion vore lika god som den, till hvilken han ämnade öfvergå. Jag anser det följaktligen vara ganska lämpligt, att pastor ej genast bör stå färdig med att utfärda detta bevis om utträde ur kyrkan, utan att denna, så att säga, besinnings-tid af två månader, som nu är föreslagen, är ganska lyckligt funnen, isynnerhet som derigenom ej något stort besvär tillskyndas den som fortfarande efter denna tids förlopp framhärdar i sin afsigt att utträda från svenska kyrkan. Hvad den förste talarens bekymmer beträffar, angående hvilken som skulle ega att bestämma den troslära, till hvilken ungdomen mellan 15 och 18 år skall höra, så får jag nämna, att dessa två olika åldersbestämmelser icke undfallit Utskottets uppmärksamhet; men Utskottet har dock föreställt sig, att för hvar och en som med uppmärksamhet genomläser 6:te § i dess helhet, det ingalunda skall blifva oklart eller obestämdt, huru i detta hänseende förfaras skall, intildess barnet sjelft eger rättighet att till annan trosbekännelse öfvergå.

Jag hemställer om bifall till den nu föredragna paragrafen i oförändradt skick.

Herr Carlén: Jag måste medgifva, att de anmärkningar min ärade granne på stockholmsbänken nyss framställt mot den föredragna paragrafen äro fullkomligt riktiga, och för min del skulle jag gerna hafva sett, om de af honom påpekade orden icke hade funnits uti det Kongl. förslaget. Ty icke lär man kunna tänka sig, att i en så vigtig sak som vid öfvergång från en religionslära till en annan, någon skall handla så oöfverlagdt, att han, efter att hafva fattat och till sin själasörjare anmält ett sådant beslut, skall behöfva ytterligare två månader för att pröfva detsamma. Har han nemligen härvid handlat lättsinnigt, så blifver denna självpröfnings-tid alltför kort, och besväret att infinna sig hos kyrkoherden för att få detta sitt utträde ur kyrkan antecknad i kyrkoboken, är så obetydligt att han nog för sakens skull underkastar sig det. Men då nu detta stadgande finnes i denna §, och då, såsom vi veta, Kongl. Maj:ts sanktion erfordras, samt då möjligen Kyrkomötet äfven fäster afseende vid att det nu af Kongl. Maj:t föreslagna stadgandet bibehålles, så synes det mig, såsom skulle det icke vara något vådligt uti att låta de af Herr Hedin anmärkta orden få kvarstå, och detta så mycket heldre, som jag fruktar att, derest vi uti detta förslag vilja företaga hvarjehanda mindre väsendtliga förändringar, vi slutligen komma derhän, att det för denna gång icke blir något af med hela denna författning.

Det är endast på dessa rent praktiska skäl, som jag hemställer, att

Kammaren, utan afseende å Herr Hedins anmärkningar, må godkänna Utskottets förslag.

Herr Statsrådet Wennerberg: Denna paragraf, sådan den i Kongl. Maj:ts proposition och Utskottets förslag är redigerad, och utan den utgallring från densamma, hvilken af en föregående talare blifvit föreslagen, torde ganska väl kunna stå qvar och föra nytta med sig. Det är temligen påtagligt, att den blifvit sålunda formulerad för att förebygga det ungdomen, som lätt tager intryck och ledes af andra, utan mogen eftertanke må utträda ur statskyrkan och inträda i annat religionssamfund. Föreskriften derom, att den, som vill ur statskyrkan utträda och derom gjort anmälan, skall, derest han i denna sin afsigt framhärda, sedan minst två månader förflutit, åter personligen inställa sig hos kyrkoherden för att denna sin anmälan förnya, behöfver väl icke innebära ett åläggande af förödmjukande förhör. Jag medgifver, att, såsom den ärade talaren på stockholmsbänken nyss nämnde, unga personer *kunna* finnas, hvilka äro fullt ut lika stadiga och fasta i sin religiösa tro, som den pastor, hvilken bör gifva dem varningar att icke obetänksamt afvika från den bekännelse de förut följt. Men lika lätt kan det ock hända, att en yngling eller flicka i detta hänseende fattar ett förhastadt beslut, och jag tror derföre, att icke någon bör finna den uppskofstid, som här är föreskrifven, alltför plågsam eller lång, då dermed afses att lemna den, som ämnar utträda ur kyrkan betänketid, hvarefter han kan inför kyrkoherden vidhålla sin öfvertygelse. Hvad vidkommer den förste talarens anmärkning derom, att konfirmationsåldern skulle vara en fullt tillräcklig tidsbestämning, hvarefter ungdomen skulle ega rättighet att öfvergå till annan troslära, så får jag erinra, att denna ålder inträffar ganska olika för olika kön och individer. Mången konfirmeras under en ganska tidig period af lifvet, såsom vid fjorton à femton år, och stundom under förhållanden, som tydligen visa, att konfirmanden ännu är i alla afseenden ett barn. Då så är, torde det ej vara öfverflödigt att äfven bibehålla stadgandet derom, att icke någon på grund af anmälan, som skett innan han fyllt 18 år, anses från svenska kyrkan skild. Det är i en sak, som denna, af vikt, att lagen förebygger, det icke förhastade öfvergångar från statens till andra religionssamfund må ega rum.

Härmed var öfverläggningen slutad. Efter det att Herr Talmannen upptagit de derunder gjorda yrkanden och derå gifvit propositioner, godkände Kammaren den lydelse af paragrafen, som Utskottet föreslagit.

§ 4.

Bifölls.

§ 5.

Härvid yttrade:

Herr Dickson: Rörande denna paragraf har jag några anmärk-

ningar att framställa. Jag anser nemligen att i en lag, sådan som denna, man bör söka tillämpa en princip. Här stadgas nu tvänne olika sätt och vilkor, under hvilka kyrklig vigsel bör ske: tillhöra bägge kontrahenterna samma främmande trossamfund, så skall vigsel ske; tillhöra de deremot olika främmande trossamfund, eller är blott endera medlem af dylikt samfund, då må äktenskapet kunna avslutas antingen medelst vigsel eller ock inför borgerlig myndighet, d. v. s. genom så kalladt civilt äktenskap; der slutligen ingendera tillhör svenska kyrkan eller sådant främmande trossamfund, som ofvan omfördäldt är, skall äktenskapet ingås inför borgerlig myndighet. I stället för alla dessa olika bestämmelser, tror jag det vore mycket bättre, om man antog en fast och stadig princip, och i sådant hänseende önskade jag, att det vore stadgadt att, der båda kontrahenterna tillhöra svenska kyrkan, kyrklig vigsel bör förrättas, men att, om de antingen tillhöra olika trosbekännelse, eller något annat trossamfund än den svenska kyrkan, så bör civiläktenskapet stadgas såsom det enda lagliga, hvar efter det naturligtvis dock stode hvar och en fritt att söka erhålla kyrklig välsignelse i det trossamfund, dit han hör. På grund häraf instämmer jag i den af Herr Grefve Mörner vid denna paragraf afgifna reservation i det syfte, att civiläktenskap må stadgas såsom regel för alla de äktenskapliga förbindelser, som ingås mellan kontrahenter. deraf båda eller endera icke tillhöra evangeliskt-lutherska läran. Jag heder att härvid få nämna, att jag särskildt fäst mig vid behandlingen af ett äktenskapsmål i Högsta domstolen, hvarvid jag erinrar mig, att Herr Justitierådet Olivecrona framhållit olägenheterna och inkonsequenserna af de nuvarande bestämmelserna angående detta ämne. Min egen öfvertygelse i denna sak är den, att då man skall stifta lagar för medborgare i allmänhet, och då dessa lagar, såsom den nu föreslagna, egentligen icke röra annat än medborgerliga angelägenheter, så bör man äfven se till att dessa lagar blifva så generela och allmängiltiga som möjligt. Hvad jag sålunda tror och hoppas är, att vi här i Sverige inom icke särdeles lång tid skola komma derhän, att civiläktenskap skall blifva det enda lagliga. Det är möjligt att den allmänna öfvertygelsen i detta hänseende ännu icke är tillräckligt mogen, men jag önskar dock att, då vi nu skola lagstifta i denna fråga, vi må taga ett steg i den af mig antydda riktning, och det är derföre jag hos Herr Talmannen vördsamt anhåller om återremiss af denna punkt i det syfte, att giftermål mellan kontrahenter, som icke tillhöra den svenska kyrkan, skola inför borgerlig myndighet avslutas.

Herr Carlén: Det är rätt svårt att behöfva försvara sig mot anmärkningar och förslag, hvilka man i viss mån sjelf gillar ur principiell synpunkt. Så är förhållandet med mig i denna sak; jag har redan förut, vid en föregående riksdag, uttalat min åsigt derom, att civiläktenskapet har framtiden för sig, och att detsamma kommer att stadgas såsom regel äfven för svenska kyrkans bekännare, och naturligtvis så mycket mer äfven för främmande trosbekännare i vårt land. Men jag anser dock, att man vid denna lagstiftning mer än vid någon annan, bör gå varsamt till väga, så att man icke stöter allmänna opinionen hos större delen af

folket. Vi böra besinna, att bland främmande trosbekännare i vårt land äro baptisterna de talrikaste, och medlemmar af deras kyrkosamfund tillhöra för det mesta en samhällsklass, för hvilken jag fruktar att det icke skulle blifva ett välkommet påbud, att de tvingades ingå civiläktenskap. Jag tror att en sådan opinion måste respekteras, isynnerhet som den i sig sjelf är vacker, då den visar, att vid ett för hela lifvet så betydelsefullt tillfälle som vid ingående af ett äktenskap, en välsignelse från ofvan ovilkorligen anses nödig. Så länge man icke har funnit att opinionen har blifvit stark i motsatt riktning, så tror jag ej att vi i onödan böra taga ett sådant steg som af Herr Dickson blifvit föreslaget. Jag anser sålunda, under principiellt erkännande af det berättigade uti Herr Dicksons anmärkningar, samt under medgifvande att hans förslag har framtiden för sig, att det dock nu lika litet som vid andra dylika frågor är skäl att genom vidtagande af hvarjehanda förändringar i den Kongl. propositionen riskera det Kongl. Maj:t, som möjligen nu sagt sitt sista ord i frågan, icke skall godkänna förslaget, sådant det från Riksdagen till honom återkommer.

På dessa grunder anhåller jag om bifall till Utskottets förslag.

Herr Carl Anders Larsson: Då det nu föreliggande förslaget åsyftar så mycken frihet för främmande trosbekännare vid ingående af äktenskap, som nu är händelsen, så synes mig, såsom om några berättigade anmärkningar mot detsamma i detta afseende icke gerna kunde göras. Hvad särskildt beträffar den värde representantens från Göteborg yttrande i denna fråga, så tror jag han borde hafva sparat sina anmärkningar och önsknningar om civiläktenskapets införande äfven för vår egen kyrkas trosbekännare, tilldess att den tredje punkten af detta utlåtande kommer under föredragning, ty derstädes omnämnes en motion i det syfte Herr Dickson synes vilja förorda. I den nu föredragna paragrafen åter stadgas, att äktenskap mellan främmande trosbekännare, som tillhöra samma trossamfund, skall afslutas med vigsel, hvaremot om kontrahenterna äro af blandad trosbekännelse, de få antingen välja enderas ritual vid vigseln, eller ock ingå s. k. civiläktenskap. Här af inses sålunda, att här vid lag icke några egentliga inskränkningar finnas, utan att tvärtom så stor frihet existerar, att de båda kontrahenterna sjelfva ega att bestämma i detta för dem så viktiga ämne. Det förundrar mig derföre, att den värde talaren från Göteborg icke synes vilja godkänna paragrafen i dess nuvarande skick, då det ju, såsom redan är nämndt, står honom fritt att längre fram vid detta utlåtande göra sina erinringar angående en större utsträckning af det s. k. civiläktenskapet, hvars införande i vidsträcktare grad än hittills synes ligga honom särdeles varmt om hjertat.

Jag yrkar bifall till Utskottets förslag.

Herr Uhr: Jag är ej rätt säker på, om jag riktigt uppfattade hvad den siste talaren i denna fråga yttrade; men det föreföll mig, såsom om han syftade på den af mig väckta motionen om införande af civiläktenskap, utan afseende å religionsbekännelse. Jag har mer än en gång väckt motion derom, att civiläktenskapet måtte tillåtas äfven för svenska

svenska kyrkans medlemmar om de så önskade; och ehuru jag sålunda helst skulle se en större utsträckning i detta hänseende, än hvad som nu är föreslaget, så vill jag dock för ingen del rifva sönder det lilla som nu erbjudes, ty jag är, på grund af redan vunnen erfarenhet i detta fall, synnerligen rädd för att icke komma något enda litet steg framåt mot det mål, dit jag i denna fråga sträfvar; och därför är det ock, som jag så gerna tager emot alla de små smulor, som jag härvidlag kan skrapa ihop. Jag vill således icke heller motsätta mig det förslag, som nu föreligger och hvilket synes hafva utsigt att gå igenom, utan yrkar jag till detsamma bifall.

Öfverläggningen förklarades slutad och paragrafen godkändes.

I fråga om § 6 anförde

Herr Statsrådet Berg: Jag anhåller att endast få framställa några korta anmärkningar i anledning af den afvikelse från Kongl. Maj:ts förslag, som den nu föredragna paragrafen innehåller. Enligt den af 1869 års Riksdag beslutade författning i ämnet skulle, likasom enligt Kongl. Maj:ts proposition, i det fall att den ena af två makar tillhörde statskyrkan och den andra främmande trossamfund, barnen uppfostras i statskyrkans lära. Nu har deremot Utskottet föreslagit, att i så beskaffadt fall fadren skulle ega bestämma i hvilkendera trosläran barnet skall uppfostras.

Vid detta ärendes behandling inom regeringen ansåg man sig så litet som möjligt och endast på synnerligen talande skäl böra göra ändringar i det af Riksdagen godkända förslaget, och särskildt i nu förevarande grannlaga fråga om barnens uppfostran synes anledning att frångå detta förslag så mycket mindre förefinnas, som det torde kunna befaras, att derigenom betänkligheter skulle framkallas hos mången, som ännu har att uttala sig i frågan innan ny lag kommer till stånd.

Såväl enligt Kongl. Maj:ts som enligt Utskottets förslag skulle makar, tillhörande olika trossamfund, visserligen genom öfverenskommelse före äktenskapet kunna bestämma den lära, i hvilken deras barn skola uppfostras, och måhända skall man med anledning häraf säga, att i de fall då hustrun icke funnit nödigt att i nämnda hänseende göra något förbehåll, det icke innebure något vådligt att medgifva mannen den af Utskottet föreslagna målsmansrätt. Men man bör ihågkomma, att dylikt förbehåll icke kan ifrågakomma i annat fall, än då makarne vid äktenskapets ingående tillhöra olika trosbekännelser, men frågan om barnens uppfostran är enligt Utskottets förslag beroende icke af förhållandet vid äktenskapets ingående, utan vid tiden för barnets födelse. Derest af två makar, som vid äktenskapets ingående begge tillhörde svenska kyrkan, mannen sedermera öfverginge till främmande trossamfund, skulle han således äfven i detta fall, der hustrun ej varit i tillfälle att före äktenskapet göra något förord, kunna mot hustruns protest låta i den främmande läran uppfostra de barn, som föddes efter hans öfvergång.

Detta stadgande synes icke heller stå i öfverensstämmelse med hvad längre ned i samma paragraf finnes bestämdt just för det fall att makar

under äktenskapet öfvergå från ett trossamfund till ett annat. Det heter nemligen om föräldrar som icke lefva åtskilda, att, »der *begge* öfvergå», fadren må bestämma i hvilketdera samfundets lära barnet skall uppfostras. Derest vid äktenskapets ingående båda makarne tillhört svenska kyrkan, har således mannen, om han, men *icke* hustrun, öfvergår till främmande trossamfund, icke makt att bestämma om redan födda barns uppfostran i detta samfunds lära, och det vore då underligt om han med afseende på barn, som framdeles blefve födda, skulle ega en sådan makt. Det är sannt att, derest begge makarne tillhöra skilda främmande trossamfund, såväl Kongl. Maj:ts som Utskottets förslag lemna fadren bestämmanderätten, men i detta fall kan det från svenska statens synpunkt icke vara af någon vigt, om barnen uppfostras i den ena eller andra läran. Annorlunda är deremot förhållandet när den ena maken tillhör svenska kyrkan, och i detta fall torde betänkligheter möta mot ett stadgande, enligt hvilket denna make, på grund af den andras öfvergång till annat trossamfund, skulle mot sin vilja nödgas låta uppfostra sina barn i en främmande lära.

Jag har endast velat fästa Kammarens uppmärksamhet på dessa omständigheter, ehuru jag ej anser mig ega befogenhet att framställa något yrkande.

Herr Statsrådet Bergström: Herr Talman! Jag kan icke finna annat, än att det af 1869 års Riksdag fattade beslut och Kongl. Maj:ts nu framlagda förslag i denna punkt hafva afgjort företräde framför den af Lag-Utskottet förordade bestämmelse. Herr Statsrådet Berg har redan påpekat detta, och jag får för min del framställa bestämdt yrkande om afslag å Utskottets hemställan och bifall till Kongl. Maj:ts proposition. Jag tror, att vi, som tillhöra den evangeliskt-lutherska läran måste tillerkänna denna ett sådant företräde framför andra trosläror, att vi finna det bäst, att barn af blandade äktenskap, der ena maken tillhör lutherska läran, blifva i denna lära uppfostrade.

Herr Carl Anders Larsson: Ehuru jag är en varm vän af likställighet mellan man och hustru, finner jag dock skäligt, att mannen må ega bestämma, i hvilken religion hans egna barn skola uppfostras. Han lär väl vara närmast dertill. Enligt nu gällande lag har en fader, som tillhör främmande religionssamfund, rätt att i detta samfunds lära uppfostra sina barn, äfven om modren tillhör svenska kyrkan, såvida icke förord i annat syfte blifvit gjordt. Om vi nu antoge Kongl. Maj:ts förslag, kunde således deraf blifva en följd, att inom samma familj, der de äldre barnen blifvit uppfostrade eller hölle på att uppfostras i främmande lära, de yngre, som föddes efter nya lagens antagande, måste uppfostras i evangeliskt-lutherska läran. En sådan splittring vore säkerligen icke lyckosam, och det är just till förekommande deraf och för att lemna fadren frihet att under barnens minderårighet råda för deras uppfostran, som Utskottet uppgjort sitt förslag. Sedermera, efter uppnådd ålder af 18 år, få ju barnen bestämma sjelfva om sin religionsbekännelse, men om i föräldrahemmet ett eller ett par barn skulle undervisas i lutherska och

de öfriga i katolska läran eller någon annan bekännelse, vore det visst icke godt.

Jag yrkar bifall till Utskottets förslag.

Herr Carlén: Herr Statsrådet Bergström förklarade nyss, det han icke funnit något skäl för Utskottets förslag i denna punkt, och jag medgifver, att Utskottets motivering är temligen knapp. Jag anhåller därför att få anföra de skäl, som för Utskottet i dess helhet och särskildt för mig varit bestämmande i förevarande fråga.

Jag tänker mig det fall, att i ett äktenskap mannen tillhör svenska kyrkan och hustrun bekänner t. ex. den reformerta läran, samt att dessa båda makar hafva en dotter. Enligt det Kongl. förslaget, skulle i denna händelse dottren ovilkorligen uppfostras i fadrens religion. Men i lyckliga äktenskap lär väl ganska sällan förekomma annat förhållande, än att modren tillåtes meddela sitt barn, i synnerhet sin dotter den första, religionsundervisningen. Nog vore det hårdt att genom lag förbjuda mannen att tillåta hustrun detta. I de flesta fall har mannen sin sysselsättning hufvudsakligen utom hemmet, under det hustrun sitter hemma hos barnen. Hon skulle då icke ens med mannens begifvande eller på hans uppdrag ega rätt att uppfostra sina barn -- jag tänker företrädesvis på döttrarne -- uti sin egen religion utan nödgas antaga främmande religionslärare för dem! Ty icke vore det att begära, att hon skulle meddela barnen annan troslära, än den hon sjelf omfattade.

Frukten för detta missförhållande, som skulle blifva följderna af den utaf Kongl. Maj:ts föreslagna lagbestämmelsen, har för mig varit det afgörande skäl, som icke af några andra betänkligheter kunnat motvägas. Jag föreställer mig också att detta skäl icke gerna kan underkännas, så mycket mera som jag hört många yttra den mening, att modren enligt regel borde vara den, som egde bestämma barnens religionsuppfostran, emedan hon i allmänhet meddelar dem första undervisningen i dessa ämnen.

Dessutom tror jag att Kongl. Maj:ts förslag skulle medföra en svårighet, som åtminstone för mig är olöslig, om nemligen den föreslagna lagbestämmelsen, såsom ordalagen gifva vid handen, skulle hafva retroaktiv verkan. I äktenskap, der mannen tillhör främmande trossamfund och hustrun svenska kyrkan, är efter nu gällande lag mannen efterlåtet att uppfostra barnen i den troslära, han bekänner. Om nu en fader med begagnande af denna rätt börjat uppfostra sina barn i sin egen, främmande troslära, skulle, om Kongl. Maj:ts förslag blefve lag och tolkades efter ordalydelsen, vara nödigt att afbryta denna likformiga uppfostran, för att låta det barn, som föddes efter lagens antagande, undervisas i evangeliskt-lutherska läran. Häraf torde vara klart, att Kongl. Maj:ts förslag icke oförändradt kan antagas, utan att återremiss måste ske, derest Utskottets hemställan i denna punkt icke kan vinna bifall. Men jag hoppas, att Kammaren skall finna det obilligt att förvägra en fader tillåta sina barns moder att uppfostra dem i den religion, hon omfattar. En sådan inskränkning skulle icke stå väl öfverens med vår lags grundsats om mannens målsmansrätt, och då den tillika skulle göra in-

trång på hustruns rättigheter, synes den vara så mycket mera opåkallad. Jag yrkar bifall till Utskottets förslag.

Herr Statsrådet Bergström: Herr Talman! De skäl den siste talaren anført synes mig vara mera skenbara än verkliga. Det är väl sannt, att modren i allmänhet meddelar barnet den första religionsundervisningen, men denna undervisning torde näppeligen någonsin vara så dogmatisk, att den innehåller tendens till någon bestämd troslära. Modren lär barnet att bedja sitt "fader vår" och välsignelsen och meddelar det den första föreställningen om Gud såsom människornas allgode fader, men dogmatiska detaljer lär denna undervisning icke innehålla.

Skulle makarne vara ense att, ehuru endera tillhör svenska kyrkan, barnen böra uppfostras i den fränmande troslära, hvartill andra maken bekänner sig, så vore äfven enligt Kongl. Maj:ts förslag tillåtet att genom förord härom bestämma. De skadliga följder, som siste talaren menade kunna förorsakas af detta förslags antagande, skulle, enligt min tanke, icke kunna inträffa, så framt man nemligen icke, emot hvad som plägar vid stiftandet af nya lagar vara fallet, tillägger den blifvande förordningen i ämnet tillbakaverkande kraft.

Den ärade talaren har icke heller löst den motsägelse, som Statsrådet Berg uppvisade mellan 1 och 3 mom. af ifrågavarande paragraf.

På de skäl Statsrådet Berg anført och då jag finner det viktigt, att Riksdagen, som 1869 beslutat samma lagbestämmelse, som Kongl. Maj:t nu i denna punkt föreslagit, vidhåller kontinuitet mellan sina egna beslut, fortsätter jag mitt yrkande om bifall till Kongl. Maj:ts proposition.

Herr Dickson: Det förefaller mig, som skulle Kongl. Maj:ts förslag i denna punkt innebära inskränkning i en frihet, som redan finnes medgifven i 1860 års lag. Om jag rätt uppfattade Statsrådet Bergströms mening, anmärkte han mot Utskottets förslag, att, enligt detsamma, en fader, som öfvergått från evangeliskt-lutherska trosläran till annan bekännelse, skulle kunna uppfostra sina derefter födda barn i denna främmande bekännelse. Så vidt jag förstår eger han redan en sådan rätt. Om jag läser 1860 års författning, finner jag i 10:de § följande lydelse: »Barn af äkta makar, som begge tillhöra främmande, men tillåtet religionssamfund, må af föräldrarne uppfostras i den lära, de bekänna. Är blott endera maken medlem af sådant samfund, då skall barnet, om fadren tillhör svenska kyrkan, uppfostras i rena evangeliska läran: är modren af denna lära, och har skriftligt aftal om barnens uppfostran blifvit mellan makarne träffadt före äktenskapet och inför Konungens Befallningshafvande eller Öfverståthållarembetet uppvisadt; lände då det till efterrättelse: har ej sådant skett, *vare fadren efterlåtet att uppfostra barnet i den troslära, han bekänner.*» Således, om en fader öfvergått från evangeliskt-lutherska läran till annan bekännelse, är honom efterlåtet att uppfostra sina barn i denna bekännelse. Jag kan icke finna annat, än att Kongl. Maj:t här föreslagit inskränkning af en frihet, som vi redan ega, och jag tror derföre att Utskottets redaktion af denna paragraf innebär en verklig förbättring, hvadan jag yrkar bifall till Utskottets förslag.

Herr Carlén: I sitt sista anförande åberopade Herr Statsrådet Bergström såsom skäl för antagande af Kongl. Maj:ts förslag i denna punkt, att Riksdagen, som i sitt år 1869 till Kongl. Maj:t öfverlemnade förslag i ämnet intagit samma lagbestämmelse, borde vidmakthålla kontinuitet mellan sina egna beslut. Jag tillåter mig anmärka, att om man skulle gå så långt uti att fordra kontinuitet i lagstiftningen, skulle aldrig någon lagförändring eller ny lag kunna komma till stånd. Ty hvarje gång ny lag antages, upprives ju det af både konung och riksdag fattade beslut, hvarigenom den förutvarande lagen stiftats. För öfrigt är ju här icke fråga om en stiftad lag utan blott om ett projekt till lag, derom ytterligare är att märka, att detsamma vid så sen tid på Riksdagen kom under behandling, att man endast medhann debatterande af sjelfva grundsatserna deri.

Det synes mig vara aldeles oemotsägligt, att här, såsom af Herr Dickson påpekats, af Kongl. Maj:t blifvit föreslagen en stor inskränkning i den en fader redan medgifna rätt att låta uppfostra sina barn i den religion han tillhör. Finner man verkligen nödigt och billigt, att svenska kyrkan skall taga till sig ett barn, fastän båda dess föräldrar äro ense om att vilja uppfostra det i annan religion, som modren omfattar, så bör man ju visserligen antaga Kongl. Maj:ts förslag, men finner man icke sådant vara billigt, bör man bifalla Utskottets.

Utskottets förslag står dessutom i full öfverensstämmelse med det jemväl af Kongl. Maj:t godkända medgifvandet, att föräldrar må genom aftal före äktenskapet bestämma om barnens religionsuppfostran. Då de ega denna befogenhet, innan de gift sig och innan de fått barn, hvarföre skulle de icke sedermera ega samma rätt, om de blifva ense i detta afseende? Icke lär väl deras förmåga att bedöma barnens bästa minskas derigenom, att de verkligen blifvit föräldrar. Denna föräldrarnes befogenhet är en deras naturliga rätt, som icke torde böra upphävas.

Jag yrkar fortfarande bifall till Utskottets förslag.

Herr Grefve Sparre: Ja, om det vore så, som siste talaren sade, att, enligt Utskottets förslag, begge föräldrarne egde bestämma om barnens religionsuppfostran, då kunde det kanske vara skäl att bifalla detta förslag. Men nu förhåller det sig icke så, utan bestämmanderätten är öfverlåten åt fadren ensam. Samme talares hela resonnement var bygd på den förutsättning, att, ifall en protestantisk man vore gift med en katolsk kvinna, mannen skulle hafva stor benägenhet att låta barnen uppfostras i katolska läran. Är detta verkligen sannolikt? Jag tror det icke. Jag tror, att fadren skulle hålla på den religion, han sjelf tillhör, och för hvilken han naturligtvis måste hafva en viss förkärlek, samt att han skulle anse lyckligast, nyttigast och bäst för barnen att blifva uppfostrade i den religion, som vore den vanliga och allmännaste i landet. Jag kan alltså icke gå in på den ärade talarens resonnement. Jag finner Kongl. Maj:ts proposition bestämdt vara att föredraga framför Utskottets förslag. Den Kongl. propositionen står, enligt min tanke, på samma basis som hittills gällande lag.

Ej heller kunde jag rätt följa den ärade talare på göteborgsbänken, som nyss hade ordet. Utskottet har ju sjelf vid 12 § talat om önsk-

vårdheten deraf, att kyrkans enhet bevarades, och att så många som möjligt i Sverige bekände sig till den lutherska religionen. Precis samma princip ligger till grund såväl för nu gällande lag som för Kongl. Maj:ts proposition.

Man har fäst mycket afseende dervid, att en moder plägar meddela sitt barn de första religiösa föreställningarne, och den ledamot af Utskottet, som försvarat dess förslag, sade att det blifvit ifrågasatt, att modren borde vara den bestämmande i fråga om barnens religionsuppföstran. Men det står ju icke så i Utskottets förslag, utan der sägs, att *fadren* skall hafva denna makt. Att fadren alltid skulle för barnens uppföstran välja modrens religion, är en förutsättning, som jag, på sätt redan blifvit anfördt, omöjligt kan antaga.

Jag yrkar bifall till Kongl. Maj:ts förslag.

Sedan öfverläggningen härefter förklarats slutad, gaf Herr Talmannen propositionen å de yrkanden, som under densamma blifvit framställda; och beslöt Kammaren att med afslag å Utskottets förslag i hvad det skiljde sig från Kongl. Maj:ts proposition, godkänna den lydelse för §n, som i den Kongl. propositionen föreslagits.

Efter föredragning af § 7 lemnades ordet till

Herr Liss Olof Larsson: Jag har under behandlingen af de föregående paragraferna efter den första icke velat begära ordet, ehuru jag kunnat hafva åtskilligt att anmärka. Men jag har ansett det icke vara mödan lönt, då det sett ut, som hade Kammaren föresatt sig att antaga förslaget oförändradt, till och med der man erkänt att förändring vore behöflig. I den sist föredragna paragrafen förekommer efter mitt förmenande likväl en så stor orimlighet, att jag icke kunnat låta den passera oanmärkt. Min åsigt är, att sednare hälften af paragrafen borde helt och hållet utgå, ty jag kan icke kalla den annat än orimlig. Att rektor eller skolstyrelse skola bedöma, när ett barn, som i skolan är fritaget från religionsundervisning för att genom målsmans försorg få uppföstras i främmande lära, icke tillbörligen i denna lära undervisas, det lär väl vara för mycket begärtdt. Det blefve ju i så fall ett åliggande för rektor och skolstyrelse att vara hemmastadde i den främmande läran, för att de skulle kunna säga, när barnets kunskaper deri icke vore tillbörliga. Jag hoppas för min del åtminstone, att sådan förpligtelse icke måtte åläggas skolrådsledamöter. Jag yrkar derföre, att från paragrafen måtte uteslutas sista delen från och med orden: »dock åligger vid den förra» o. s. v.

Herr Törnebladh: Jag anhåller att till viss grad få instämma med den föregående talaren. Om denna paragraf antoges oförändrad, skulle helt visst en ganska stor olägenhet deraf följa. Det heter i förslaget: »Barn, som icke skall uppföstras i evangeliskt-lutherska läran, må, på framställning af vederbörande målsman, fritagas från undervisning deri såväl i folkskola som vid elementarläroverk; dock åligger, vid den förra skolstyrelsen och vid det senare rektor tillse, att sådant barn genom målsmans försorg erhåller tillbörlig religionsundervisning. Försummar målsman, oaktadt af skolstyrelse eller rektor erhållen påminnelse, sin skyl-

dighet härutinnan, skall barnet deltaga i den religionsundervisning, som i folkskola eller vid elementarläroverk meddelas.» Det vill med andra ord säga, att, om målsman försummar sin nämnda skyldighet, — och rektor eller skolstyrelse har inga medel att tvinga honom till dess iakttagande — så förpligtas rektor eller skolstyrelse att meddela barnet en undervisning, som strider mot den lära, i hvilken barnet skall uppfostras enligt målsmannens genom lag skyddade beslut. Det är klart, att rektor och skolstyrelse icke gerna kunna komma att tillämpa ifrågavarande föreskrift, emedan de icke hafva rätt att tvinga barnet in i annan troslära, än den i hvilken målsmannen vill att barnet skall erhålla undervisning. Målsmannen kan lätt af en eller annan anledning försumma sin skyldighet, men hvad blefve följden enligt denna lagbestämmelse? Jo, att vederbörande myndighet tvunges att göra barnet till proselyt till svenska kyrkans lära. Denna orimlighet bör enligt min åsigt undvikas, men sättet härför är icke lätt att finna, åtminstone för tillfället; möjligen skulle slutet af paragrafen kunna ändras i det syfte, att barnet i det förutsatta fallet må undervisas, på sätt skolstyrelse eller rektor med afseende på förhandenvarande förhållanden finner skäligt bestämma. För att vinna ändring i detta syfte eller på annat sätt yrkar jag återremiss af paragrafen.

Herr Statsrådet Wennerberg: Det synes af den nu föredragna 7:de §, att lagstiftaren ansett maktpåliggande, det icke något barn inom svenska staten uppfostras utan all religionsundervisning; och så maktpåliggande är detta till och med, att, äfven om all annan undervisning tilldelas barnet, denna likväl saknar fast grund, om man försummat att gifva det religionsundervisning. Nu meddelas vid folkskolorna och elementarläroverken inom riket undervisning i den evangeliskt-lutherska bekännelsen; men jemlikt ifrågavarande paragraf skulle främmande trosbekännares barn, som besöka dessa läroanstalter, på framställning af vederbörande målsman ega att befrias från denna undervisning. Finner skolstyrelse eller rektor, att en lärjunge, som är fritagen från religionsundervisningen i skolan, saknar all kunskap i religion, så framgår härför tydligt, att hans föräldrar eller målsman försummat honom i detta hänseende. Barnet har i sådant fall icke åtnjutit den rätt, som tillkommer hvarje svensk mans barn, och samhället bör derföre ega att genom lag här ingripa. Det kan icke vara meningen, att folkskolestyrelsens ledamöter eller elementarläroverkets lärare i så fall skola vara skyldige att föranstalta om särskild religionsundervisning åt barnet; deras åtgörande torde i de flesta fall kunna stanna vid en påminnelse åt föräldrar eller målsman om nödvändigheten af att barnet erhåller den nödiga undervisningen. Skulle emellertid vederbörande så litet akta en dylik påminnelse, att barnet fortfarande visar fullständig okunnighet uti religionens grundelementer, begreppet om Gud, odödligheten o. s. v., så kan jag icke finna annat än fullt lämpligt, att det stadgande, hvilket innehålles i sista punkten af paragrafen, göres gällande, nemligen att barnet skall »deltaga i den religionsundervisning, som i folkskola eller vid elementarläroverk meddelas.» Oaktadt den åsigten, som vi, såsom bekännare af den evangeliskt-lutherska läran, måste hysa, nemligen att denna bekännelse är den rätta, torde hvar och en af oss medgifva, att äfven

hvarje annan religiös bekännelse — det må nu vara den katolska, den reformerta eller mosaiska — är vida att föredraga framför ingen, och jag tror därför, att det icke — såsom här blifvit yttradt — kan benämnas ett våld mot främmande trosbekännares barn att meddela dem religionsundervisning gemensamt med de andra barnen i skolan, såvida nemligen det visat sig att religionsvården i hemmet alldeles försummas. Jag önskar att paragrafen måtte af Kammaren godkännas såsom den blifvit af både Kongl. Majjt och Lag-Utskottet framställd.

Herr Peter Olsson: Jag anhåller äfven om bifall till paragrafen och fäster talarens från Dalarne uppmärksamhet på, att här föreskrifves samma skolundervisning för dissenters barn, som för öfriga svenska barn, och således tyckes den farhåga han uttalat vara förebyggd.

Hvad särskildt religionsundervisningen beträffar, lärer väl ingen neka nödvändigheten deraf, att barn bibringas insigter i religiösa ämnen. Det är likväl icke sagdt, att detta nödvändigt skall ske i skolan, det kan äfven ske i hemmet, och när barnen få den religionsundervisning, som här är föreskrifven, har hvarken den ena eller andra myndighetens representanter i det afseendet vidare att göra med dessa barn. De kunna följaktligen icke tvinga dessa samma barn att i skolan mottaga religionsundervisning. Jag tror således, att man icke behöfver befara någon stor våda utaf det föreslagna stadgandet, och det är äfven en annan omständighet, som jag tillåter mig fästa uppmärksamheten vid, nemligen att detta förslag icke är antaget såsom lag i sin helhet, derföre att det — efter hvad jag vill hoppas — godkännes af Riksdagen, utan i så måtto kommer att bero på Kyrkomötet, som detta sednare skall bestämma de paragrafer, hvilka höra till kyrkolag. Det är troligt, att när Kyrkomötet skall pröfva dessa paragrafer, det kommer att fästa sig ganska mycket vid den omständigheten, huruvida Riksdagens beslut stämma öfverens med Kongl. Majjts proposition, och hufvudsakligen af detta skäl skulle jag gerna se, att, äfven om enskilda medlemmar af Kammaren hysa mer eller mindre afvikande meningar uti mindre viktiga detaljer, de ville uppoffra dessa för att styrka förhoppningarne om att lagen må gå igenom uti de olika instanserna. Derföre är det särdeles önskvärdt att, med afseende å såväl denna som öfriga paragrafer, Kammaren fattar beslut i öfverensstämmelse med Kongl. Majjts proposition. Jag yrkar således bifall.

Herr Alb. Staaff: I öfverensstämmelse med de åsigter i frågan, som uttalats af chefen för Ecklesiastikdepartementet, vågar jag yrka bifall till paragrafen. Jag kan icke dela de betänkligheter, representanten från Calmar hyser med afseende å denna paragraf, ty är förhållandet sådant, att föräldrar eller målsmän försumma barns religionsundervisning, så hafva de i själfva verket icke öfver dem utöfvat verklig föräldravård, och då har i min tanke skolstyrelsen rätt att ingripa på samma grund som kommunen träder emellan, då föräldrarne icke tillhålla barnen att gå i skolan. Då föräldrarne icke tillhöra statskyrkan, skulle således inträffa, att barnen tvingas åtnjuta den första religionsundervisningen uti en för deras föräldrar främmande trosbekännelse, nemligen i evangeliskt-lutherska läran, men å andra sidan hafva dessa dissenters-föräldrar genom

försummelse i detta fall visat, att det icke är mycket allvar med deras egen religiösa öfvertygelse, då de visa sådan likgiltighet för barnens undervisning i religiösa ämnen. Således ligger enligt mitt förmenande ingen fara uti detta stadgande. Svårigheter kunna visserligen möta vid tillämpningen, deruti instämmer jag med representanten från Calmar, men jag tror, att denna föreskrift stundom och åtminstone i någon grad kan verka välgörande.

Herr Liss Olof Larsson: Efter det yttrande, som nyss afgafs från statsrådsbänken, styrkes jag ännu mera i den öfvertygelsen, att sednare delen af paragrafen bör utgå. Jag har förut fäst mig vid uttrycket "tillbörlig religionsundervisning" och nu fick jag från statsrådsbänken den förklaring, att dermed skulle menas, att då skolstyrelsen finner det barnen icke få någon som helst religionsundervisning, då skall styrelsen ingripa och gifva varning. Sedan man derefter funnit, att föräldrarna icke ställa sig detta till efterrättelse och hvilket skulle utrönas på det sätt, att man skulle förhöra barnet, och om man då fann att barnet icke egde de *enklaste begrepp om Gud*, då först, men icke förr bör skolrådet ålägga barnen religionsundervisning tillsammans med andra barn i folkskolan.

Skall ordet "tillbörlig" tolkas på det sättet, att religionsundervisningen är tillbörlig, blott man har de enklaste begrepp om Gud, då tror jag det är bäst att stryka ut hela den del af paragrafen, jag med min anmärkning åsyftat. Ty skulle jag vara medlem af skolstyrelse och bedöma en sådan sak, sannerligen jag skulle kunna tyda orden "tillbörlig religionsundervisning" på ett sådant sätt; jag komme bestämdt att fordra mer. Den afgifna förklaringen utgör således i min tanke icke något skäl för bifall till förslaget, utan tvärtom ett ytterligare stöd för min åsigt.

Herr Törneblad: Lika med en talare, som nyss uppträdde, anser jag, att vi så mycket som möjligt böra undvika att bryta sönder förslaget, och lika som chefen för Ecklesiastik-departementet är jag öfvertygad om nödvändigheten deraf, att man äfven måste sörja för dissentersbarnens religionsundervisning. Men då jag sålunda erkänner, att jag i ena som andra fallet delar den uppfattning som af förslagets försvarare blifvit framställd, så följer icke deraf, att jag anser paragrafen i dess helhet lämplig. I första rummet har jag fäst mig vid hvad som kan menas med det i sednare delen af paragrafen föerkommande ordet "tillbörlig" och anser för min del, att detsamma lemnar rum för olika tolkningar. En samvetsgrann rektor eller skolstyrelse kan stundom vid utöfvande af detta uppdrag att öfvervaka den religionsundervisning, som genom målsmäns försorg meddelas främmande trosbekännares barn, föranledas att ogilla denna undervisning, d. v. s. betrakta den såsom icke "tillbörlig", och i sådant fall skulle inträffa hvad som stadgas i sista punkten, nemligen: "Försummar målsman, oaktadt af styrelse eller rektor erhållen påminnelse, sin skyldighet härutinnan, skall barnet deltaga i den religionsundervisning, som i folkskola eller vid elementarläroverk meddelas." Om nu härmed menas att åt dessa barn genom vederbörande myndighets försorg bör meddelas någon kunskap i religionen och i den mån sådant lämpligen kan ske, då medgifver jag, att stadgandet kan hafva något skäl för sig, men om denna

undervisning skall bibringas barnen gemensamt med de andra skolbarnen och i evangeliskt-lutherska läran, då anser jag stadgandet olämpligt, ty en samvetsgrann skolstyrelse eller rektor har svårt att göra våld på barnens samveten. Just för att få de anmärkta otydligheterna i paragrafens redaktion undanröjda, skulle jag gerna önska en återremiss, hvarvid jag dock vill öppet uttala, att om det på något sätt skulle skada lagförslaget i dess helhet, jag är villig att låta mina enskilda betänkligheter falla. Jag tror dock icke att förhållandet är sådant, ty min anmärkning berör ingen principfråga af större vikt, och hvars antagande eller förkastande utöfvar afgörande inflytande på lagförslagets öde, vare sig vid Riksdagen eller Kyrkomötet.

I Herr Törneblads yttrande instämde Herr *Jonas Peter Nilsson*.

Vidare anförde:

Herr Peter Olsson: Jag lofvar att icke vara mångordig. Vid de betänkligheter, som här uttalats mot antagande af denna paragraf, synes man utgå från den förutsättningen, att sådana religionssamfund, hvars barn här äro i fråga, icke i allmänhet skola lemna barnen religionsundervisning. Tänkom oss en församling skild från statskyrkan, som till Kongl. Maj:t afgifvit sin trosbekännelse och församlingsordning, samt således på rent religiös grund konstituerat sig såsom särskild församling; och vi skola icke med skäl kunna antaga, att denna församling, hvars hufvudsyfte grundar sig på religiösa åsigt, afvikande från statskyrkans dogmer, underlåter att lemna sina barn religionsundervisning.

Herr Kolmodin: Jag är ganska villig att erkänna betydelsen af de anmärkingar representanten på calmarbanken framställt, men tror att han fäster allt för mycken vikt vid denna punkt, som synes mig beröra ett särdeles abnormt förhållande, nemligen att föräldrar, som äro så pass omsorgsfulla om sina barn, att de skicka dem till folkskolan, till och med till elementarläroverket, skulle i mera väsendtlig mån försumma deras religionsundervisning. Frågan gäller här en lagstiftningsåtgärd, som afser barn, hvilka — så att säga — förlorat sina föräldrar, ty föräldrar, hvilka vårdslösa sina barns religiösa uppfostran, äro att anse såsom icke-föräldrar till barnen, och det är på denna grund lagstiftaren — i detta fall Kongl. Maj:t — har ansett sig befogad att föreslå, det samhället skall träda emellan. Denna mellankomst beror emellertid alls icke på att rektor eller skolråd ogillar sjelfva den religion, hvori barnen blifva uppfostrade; hufvudsaken är den, att dessa myndigheter blifva öfvertygade, att föräldrarne verkligen vårda sig om barnens religiösa uppfostran och söka bibringa dem densamma efter sin egen trosbekännelse. Här har blifvit yttradt, att ett sådant åtgörande från skolstyrelses eller rektors sida skulle utgöra ett våld på barnens samveten, men denna åtgärd åsyftar ju att bringa ljus och kunskap till fullkomligt oppodlade sinnen, och bearbeta en helt och hållet okultiverad mark; och detta, mine Herrar, är icke våld utan välgerning. För min del yrkar jag derföre bifall till paragrafen oförändrad, viss som jag är att den endast vidrör högst sällsynta undantagsfall.

Herr vice Talmannen, Friherre Åkerhielm: Jag hade väntat att någon annan af Kammarens ledamöter här skulle uppträda för att understödja diskussionen på den sida, der förut representanterne på dala- och calmarebänkarne uppträdt, men då ingen annan synes vilja göra det, anser jag mig af mitt samvete manad att, med anledning af det yttrande som sednast afgafs af representanten från Helsingborg, erinra derom, att, då här stiftas en lag till förmån för de trosbekännare, hvilka icke tillhöra svenska statskyrkan, och hvarigenom deras rättigheter tillgodoses, man väl icke i samma lag får kränka dessa rättigheter i en så ömtålig punkt, som den, hvilken enligt mitt förmenande ligger uti den del af sjunde paragrafen af Lag-Utskottets förslag, hvars borttagande blifvit påyrkad af representanten från Dalarne. Det kan icke vara fullt öfverensstämmande med en sådan lag i öfrigt, om en rektor eller en skolrådsledamot eger intränga i familjen och tentera barnen i religionskunskap. Det förefaller mig tvärtom — just med anledning af hvad representanten från Helsingborg yttrat, nemligen att hufvudsyftet för de församlingar, som skilja sig från statskyrkan, grundar sig på åsigt, dem han erkänner som religiösa, om de än afvika från statskyrkans — att deri ligger en maning för föräldrarne att tillse, det barnen uppfostras i den efter deras särskilda uppfattning rätta gudsfuktan, och att således från statsmakternas sida icke bör göras intrång på detta område.

Då så är förhållandet och då förslaget tillika synes mig innebära ett såväl för elementarläroverkens rektorer som folkskolestyrelsernas ledamöter särdeles ömtåligt och förhatligt uppdrag, så tror jag för min del, att det vore bäst, om Kammarerna ville afslå sednare delen af paragrafen, men jag skall inskränka mig för närvarande till ett yrkande på återremiss.

Herr Peter Olsson: Den siste ärade talaren har tydligen förbisett, att denna paragraf stadgar, det dissenters barn skola undervisas i sådana ämnen och underkastas sådana stadganden, som gälla folkundervisningen i allmänhet. Talaren synes icke vilja, att dessa dissenters barn skola underkastas hvad som är föreskrifvet för alla andra barn inom riket. Om det skulle finnas en församling af främmande trosbekännare, hvilken icke intresserar sig för barnens religiösa vetande i högre grad, än att icke lemna undervisning åt dem i religion, då är det tydligt att samhället, representeradt af skolstyrelserna och rektorerna vid elementarläroverken, bör träda emellan, och jag tror icke detta utgör något ingrepp i församlingens frihet. Det är icke fråga om huru den religion är beskaffad, hvari dissentersbarnen undervisas, ej heller i huru hög grad undervisningen meddelas, utan frågan gäller helt enkelt att undersöka om de få *någon* religionsundervisning. Några olägenheter af stadgandet kunna således icke uppstå. Att tillse det barnen erhålla tillbörlig religionsundervisning kan icke berättiga rektor eller skolrådsledamot att närmare undersöka, huruvida religionen i och för sig är tillbörlig eller icke, utan endast att barnen få *den* religionsundervisning, som stämmer öfverens med deras egen trosbekännelse. Att medgifva eller tyst tillåta, att barn icke uppfostras i någon religion, kan väl ej vara lämpligt.

Jag yrkar bifall till punkten.

Herr Alb. Staaff: Med vidhållande af de åsikter i frågan, jag förut uttalat, och hvori äfven andra talare förenat sig, ber jag att få framställa ett förslag. Det förefaller mig nemligen, som om ordet "tillbörlig" gifvit anledning till missförstånd, då man på visst håll gifvit detta uttryck en sådan tolkning, som skulle skolstyrelsen eller elementarläroverkets rektor kunna hålla förhör och bedöma graden och beskaffenheten af den religionsundervisning, som tilldelas främmande trosbekännares barn i hemmet samt till och med göra anmärkning, om icke undervisningen sker i den evangeliskt-lutherska läran. Jag vill derföre helt enkelt och till undvikande af allt missförstånd föreslå, att ordet "tillbörlig" ur paragrafen borttages.

Herr vice Talmannen Friherre Åkerhielm: Ännu en gång dristar jag taga till ordet, och detta äfven nu med anledning af hvad representanten från Helsingborg anfört från talarestolen. Det är alldeles gifvet, att någon måste afgöra, om främmande trosbekännares barn åtnjuta religionsundervisning i hemmet eller icke. Men då ligger ju fältet öppet för den individuella uppfattningen och hvad den ene kallar religionsundervisning skall möjligen af den andre icke godkännas. Det låter tänka sig att sådant inträffar, och för min del vill jag icke bidra dertill att åt rektorerna och skolrådsledamöterna lemnas i uppdrag att göra deras enskilda uppfattning gällande, huruvida insigter i religiösa ämnen uti ena eller andra fallet förtjena namn af religionsundervisning. För min del tycker jag att — oaktadt Herr Olssons förklaring — hufvudanmärkningen likväl kvarstår.

Sedan jag afgifvit detta genmäle, tillåter jag mig med anledning af Herr Staaffs förslag om uteslutande ur paragrafen af ordet "tillbörlig", hvilket han ansåg innebära det egentliga tvistefröet, endast tillägga, att framkomsten af detta förslag synes mig gifva ytterligare styrka åt den åsigt af frågan, som anser att en omarbetning af paragrafen bör ega rum, och då detta lämpligast sker i Utskottet, hoppas jag det Kammaren icke finner ogrannliga, att jag fortfarande påyrkar återremiss.

Herr Statsrådet Wennerberg: Jag anhåller om Kammarens benägna öfverseende att jag ännu en gång tager till ordet i denna fråga, men jag önskar endast att yttra några få ord. Just med afseende å denna lags innehåll torde det för hvar och en vara alldeles klart, att ompröfningen af skolstyrelse eller rektor vid elementarläroverk angående tillbörligheten af den religionsundervisning, hvilken främmande trosbekännares barn erhålla genom föräldrars eller målsmans försorg, icke kan gå derpå ut, att religionsundervisningen dömes otillbörlig, då den icke sker i evangeliskt-lutherska läran, utan att pröfningen gäller, huruvida denna undervisning, som i annan bekännelse lemnas, är *tillbörlig*. Hvad menas då med detta uttryck "tillbörlig"? Jag tillåter mig att närmare förklara min åsigt derom, enär ordet kan finnas mångtydigt. Man skulle kunna anse, att "tillbörlig" här betyder "erforderlig" eller "vederbörlig". Ja, visserligen, men jag tror, att man kan tränga närmare på dess begrepp. Är barnet af katolska bekännelsen, så menas med "tillbörlig religionsundervisning", undervisning i den katolska läran; är barnets föräldrar af

reformerta läran, så menas med "tillbörlig religionsundervisning" undervisningen i den reformerta trosbekännelsen o. s. v. Möjligtvis skulle — på sätt en representant från Dalarna anmärkt — någon gång uppstå svårighet att bedöma huruvida undervisningen i sådana fall verkligen var tillbörlig, men man bör icke glömma, att skolstyrelsen åtminstone eger *en* medlem, som besitter nödiga kunskaper i religiösa ämnen, och att rektorerna vid elementarläroverken ega insigter, som erfordras för att bedöma denna fråga. Ligger det således vikt på att *alla* barn erhålla religionsundervisning, äfven främmande trosbekännares, och derjemte att den undervisning i religiösa ämnen, hvilken meddelas dessa barn i hemmet, icke försummas, så torde Kammarerna finna, att ordet "tillbörlig", som användes i 7 §, står på sin rätta plats. Jag har ansett mig böra meddela denna upplysning, i fall mitt yttrande kan erhålla denna benämning, i händelse någon, lika med en talare på stockholmsbänken, skulle anse, att paragrafen vunne genom borttagandet af ordet "tillbörlig", hvilket jag ingalunda tror vara fallet.

Öfverläggningen var slutad. Efter det att Herr Talmannen upptagit de gjorda yrkandena och i öfverensstämmelse dermed framställt propositioner, biföll Kammarerna paragrafen, sådan densamma blifvit af Utskottet föreslagen.

Herr vice Talmannen, som för det återstående af detta sammanträde ledde Kammarernas förhandlingar, anmälde dernäst till föredragning 8 §; och blef denna paragraf liksom

§§ 9—11

af Kammarerna godkände.

Beträffande § 12 uppstod öfverläggning och yttrade:

Herr Hjelm: Ehuru jag icke har yttrat mig förr i afton, vill jag dock tillkännagifva, det jag i min mån vill bidra till att lemna all den frihet, man rimligtvis kan åt främmande trosbekännare, på det att icke någons samvete må tvingas. Men å andra sidan kan jag icke rätt förlika mig vid tanken att öppna dörrarne för proselytmakeriet. Jag tror för min del, att statsmakterna icke böra försöka på lagstiftningsväg ställa så till, att statskyrkans egna bekännare särskildt uppmuntras medelst skolor att frångå sin trosbekännelse. Lag-Utskottet har sagt, att det vill förekomma sådant och föreslår i 12 §, att inga uppfostringsanstalter, der undervisning i religion meddelas, må af främmande trosbekännare inrättas för barn under 15 år, tillhörande svenska kyrkan. Men jag tillåter mig fästa uppmärksamheten på, att den period af människans lif, som ligger emellan de 15 och 18 åren, är just den ålder, då förståndet visserligen är utbildadt, men ännu icke fullt stadgadt och — hvad som isynnerhet bör beaktas — känslan är vid denna ålder särdeles liflig och sinnet lättböjligt, hvarigenom i en skola, der religionsundervisning meddelas, det torde vara ganska lätt att inverka på ungdomen mellan 15 och 18 år.

Jag skulle derföre vilja föreslå att bestämmelsen "15 år" utbytes mot "18 år", och tillåter mig derföre yrka paragrafens återremitterande, på det Utskottet må taga saken i förnyad pröfning.

Som jag förut antydt, anser jag från min synpunkt särdeles viktigt, att man åtminstone icke genom uttrycklig lagstiftning lemnar tillåtelse åt ett visst vandrande sällskap att öppna skolor inom vårt land och der i framtiden få tillflyktsort, om ock icke nu straxt, vid sin vandring från Tyskland. Har jag icke misstagit mig, så finnes redan en sådan skola här i hufvudstaden, äfvensom en och annan i södra Sveriges städer, hvarjemte jag har mig bekant att sådana skolor hafva funnits i England. Deras sträfvande går isynnerhet ut på att locka unga kvinnor inom lärosalarne, dervid väl beräknande, att den unga qvinnan, såsom blifvande familjemoder har ett väsendtligt inflytande på det uppväxande slägtet. Jag har ansett såsom en samvetssak att uttala dessa mina betänkligheter, om de ock äro missljudande för en och annan och skulle ännu vilja något upphålla mig vid ämnet, men tror att talare efter mig skola uppträda, som hysa samma betänkligheter, och för hvilka jag icke vill upptaga tiden.

Herr Hedin: Herr Talman! Lag-Utskottet har här fogat ett lika långt som bedräfligt tillägg till regeringens proposition. Utskottet anmärker i sin motivering å sidan 12 med en viss förundran, att Kongl. Maj:t icke angifvit anledningen till uteslutande af förbudet i 1860 års förordning för främmande trosbekännare att inrätta eller upplåta skolor för andra än bekännare af deras egen troslära. Ja, kan tänka så märkvärdigt! Då den Kongl. propositionen i öfrigt icke åtföljes af någon fullständig, i enskildheter ingående motivering, kunde en sådan i denna del så mycket mindre vara af nöden, som propositionen här fullkomligt öfverensstämmer med 1869 års Riksdags författningsförslag: nuvarande Riksdag kunde väl ej behöfva få för sig utvecklade skälen till ett af 1869 års Riksdag fattadt beslut. Men på detta svar genmäler det vetgiriga Lag-Utskottet på förhand, att icke heller Riksdagens skrifvelse 1869 med förslag till ny dissenterlag uppgifver anledningen, hvarför öfverrädda förbud i 1860 års förordning uteslutits. Med förlof, detta är en sanning à la Manteuffel, en sanning med modifikation. Skrifvelsen innehåller icke, det är sannt, någon fullständig motivering i detalj; men det lär vara bekant, att hvarenda skrifvelse i af Utskottet handlagdt ärende hänvisar till vederbörande Utskotts utlåtande. Går man nu till 1869 års Lag-Utskotts betänkande N:o 34 — hvartill samma års Riksdags skrifvelse N:o 83 med förslag till ny dissenterlag hänvisar — så finner man i nämnda Lag-Utskotts betänkande, sidan 15, anledningen till borttagande af förbudet i afseende på främmande trosbekännares skolor tydligt och klart angifven och utvecklad; der läses nemligen, efter en redogörelse för innehållet i § 8 af 1860 års förordning, följande:

"Utskottet, som lika med motionärerne anser att dessa stadganden böra utgå, tillåter sig att till stöd härför återgifva hvad Lag-Utskottet vid förra riksdagen i ämnet anförde, nemligen: att, om desamma ansetts lämpliga under en tid, då lagen med stränga straff belade den, som gjort sig skyldig till affall från statskyrkan, torde de dock ej vara öfver-

ensstämmande med nutidens äfven i lagstiftningen inrymda, mera frisinade åsichter i detta sednare hänseende. Det synes föga konsekvent att tillåta en fader att med sitt barn öfvergå till främmande religionssamfund, men deremot förhindra honom att, qvarblifvande i svenska kyrkan, låta barnet njuta undervisning i verldsliga stycken uti en för det främmande samfundet inrättad skola, då han hyser förtroende för föreståndaren eller läraren. Likasom tillträde till statens skolor lemnas dissenters barn, utan att deras från den evangeliskt lutherska läran afvikande religiösa tro derigenom anses tillspillogifven, då de äro befriade från skyldigheten att der njuta religionsundervisning, så synes å andra sidan borttagandet af ifrågasvarande förbud ej böra medföra några vådliga följder, helst såsom regel torde få antagas, att föräldrar och målsmän af naturlig omtanke för barnens väl skola låta sig angeläget vara att icke anförtro dessa i händerna på lärare, som kunna misstänkas att vilja utöfva ett obehörigt inflytande på barnens uppfostran i religiöst afseende. I andra länder med religionsfrihet finnas s. k. blandade skolor, hvilka besökas af både protestanter och katoliker, och hvarest religionsundervisningen meddelas af olika lärare för olika trosbekännelser.“

Så långt 1869 års Lag-Utskott. Här af behagade nuvarande Lag-Utskottet inhemta, att skäl verkligen angifvits för Riksdagens beslut år 1869 om ifrågasvarande nteslutning — ty till detta betänkande hänvisar 1869 års skrivelse — och att man varit ense om denna uteslutning allt ifrån det ögonblick, då en reform af dissenterlagen på allvar kom å bane, eller ända från år 1868.

Svårligen kan man hos Lag-Utskottet förutsätta obekantskap härmed, och dess okunnighet, när det längre ned i motiveringen uttalar en förmodan om, hvar anledningen “torde böra sökas“, förefaller mig icke vara rätt väl spelad. Men på sådant sätt har Lag-Utskottet af år 1873 emellertid kommit ifrån det kinkiga värfvet att vederlägga hvad Lag-Utskottet af år 1869 yttrade, och beredt sig tillfälle att försvara sitt olycksaliga tillägg till § 12 med den frasen, att “kyrkans enhet alltid måste betraktas såsom en fördel för samhället.“ En fras i sanning, tom åtminstone på sanning! Historien vittnar nemligen, att kyrkans enhet ofta varit liktydig med kyrkans sömn, och detta en sömn, som man i det gamla, klassiska preteståndet med fog skulle hafva kallat *gelida mortis imago*, den kalla dödens sannskyldiga bild.

Skall detta tillägg verkligen blifva svensk lag, bärande årtalet 1873? Jag kan ej tro det, innan jag får se det, och om jag får se det, vill jag med sorg vända mina ögon bort från en så bedröflig syn, hoppandes att en sådan lag ej skall kunna få något långvarigt bestånd? Skall den svenska folkrepresentationen afgifva inför verden ett sådant andeligt armodsbevis, en sådan sjelfbekännelse om den svenska kyrkans svaghet, om folkets bristande upplysning? Jag kan ej tro det.

Det synes vara en ödets ironi, att Lag-Utskottets utlåtanden N:o 17 och N:o 18, som handla, det ena om ändringar i den andliga, det andra om ändringar i den verldsliga stängselförordningen, kommit hvarandra så nära till nummer och på föredragningslistan. Skada att de ej fått byta plats! Hade N:o 18 kommit att behandlas före det andra, så kunde man måhända hoppats, att de rättfärdiga grundsatser, om hvilka det förra

påminner, förblifvit i minne vid behandlingen af det sednare. I sitt utlåtande N:o 18 anför Lag-Utskottet ur § 3 af 1857 års förordning om stängselskyldigheten, att de, som i egoskilnaden hvarandra möta, skola taga del i stängseln till hälften hvardera, samt ur samma förordnings § 1, att en hvar, som hemdjur eger, är skyldig att medelst hägnad eller vallning eller på annat sätt hålla sådan vård om dem, att de icke inkomma på annans egor. Men helt andra grundsatser hyllar Utskottet i sitt utlåtande N:o 17, särskildt i § 12, der det vill vid drygt bötesansvar ålägga främmande trosbekännare att ensamme hålla stängsel kring statskyrkans mark. Vågar man således icke hoppas, att god religionsundervisning, att goda folkskolor kunna vara tillräckliga att inom statskyrkan qvarhålla barnen af statskyrkans bekännare? Om skolstyrelser, föräldrar, målsmän i oträngdt mål släppa barn utom det officiella, statskyrkliga betet, är det då icke dessa, som böra tillhållas, åtalas, straffas? Nej, svarar Lag-Utskottet, vi skola straffa den främmande trosbekännaren, som i sin skola upptager ett barn af till statskyrkan hörande föräldrar, äfven om dessa enträget sökt denna förmån för barnet, äfven om detta eljest skulle förblifvit i saknad af en god undervisnings fördel! Utskottet försvarar detta sorgliga tillägg med den anmärkningen, att det ej innefattar någon nyhet. Nej, det vet Gud, att nytt är det icke, men hvilka äro då dess anor? De äro ej för vackra: tillägget är hemtadt ur 1860 års med rätta vanryktade förordning, som det ju nu är fråga om att ersätta med en menskelig och hederlig lag.

Väl kunde ännu mycket vara att tillägga om detta stadgande, hvarmed Utskottet velat vanställa regeringens förslag till dissenterlag, men fruktande att trötta Kammaren, vill jag nu inskränka mig till att yrka uteslutande af Lag-Utskottets tillägg till § 12, samt sluta med den brinnande önskan, att Kammaren måtte gå till afgörande af denna sak med den höga grundsats för ögonen som en af vår samtids ädlaste tänkare och ädlaste frihetsvänner uttalat i de orden: "der frihet icke råder, der är sanningen en fånge, men der frihet herrskar, der blifver ock sanningen herre inom kort.

Herr Kolmodin: Då jag ämnar göra några anmärkningar mot 2:dra mom. af 12 §, så tager jag mig friheten börja med en liten granskning af de motiv, som stå att läsa på 12:te sidan i betänkandet, der Utskottet säger: "det lærer få antagas såsom obestriddigt, att kyrkans enhet alltid måste betraktas såsom en fördel för samhället, och att lagstiftningen följaktligen bör göra allt hvad på densamma ankommer, så vidt det ej strider emot religionsfrihetens grundsatser, för att bibehålla denna enhet". Hvilken denna enhet är kan icke vara tvifvelaktigt. Af det följande synes, att det är statskyrkans enhet som här är i fråga. Statskyrkosystemet i sin konsekventa utveckling består deri, att staten icke allenast aflönar presterskapet och upprätthåller gudstjensten, utan också deri, att den med borgerliga förmåner gynnar medlemmarne af den kyrka, hvilken den förklarar såsom sin, ja till och med genom positiva straff söker hämma affall från densamma. Detta är statskyrkans system i sina allmänna grunder. Religionsfrihetens utgör härtill en fullständig motsats; ty det tillmäter

mäter hvarje medborgare rättighet att, utan hänseende till den tro, han bekänner, få utöfva all ärlig medborgerlig verksamhet inom samhället. Således äro dessa tvänne system konsekvent utvecklade, hvarandra fullkomligt motsatta, och derföre kan det ock här icke blifva fråga om annat än en kompromiss dem emellan. Jag medgifver, att en sådan kan ingås, och det sker på det sättet, att staten stadnar vid att genom en beskattning på hela samhället underhålla och aflöna statskyrkans presterskap, men derjemte totalt afhåller sig från att med särskilda borgerliga förmåner belöna den gynnade kyrkans medlemmar samt naturligtvis afstår från användandet af alla positiva straff för affall m. m. Detta är det minimum som måste fordras. Hvad har nu Utskottet gjort eller hvad gäller egentligen frågan? Jo — Utskottet föreslår, att dissenters skola beröfvas undervisningsfriheten. Om jag är dissenter och besitter kunskap och förmåga att undervisa barn, så säger Utskottet, att jag icke får fritt utöfva denna min borgerliga rättighet i förhållande till alla de barn, hvilka föräldrars förtroende kan komma att öfverlemna åt min ledning.

Utskottet resonerar på följande sätt: "Rättigheten att, oberoende af andra band än sedlighetens och den allmänna ordningens, öfva den religion man af inre öfvertygelse omfattar, må väl anses betinga rättigheten att fritt och öppet bekänna densamma; men den grundlägger i Utskottets tanke ingalunda något befogadt anspråk att, statskyrkan till skada, i skolor utbreda och inplanta från hennes bekännelser afvikande trossatser ibland den till denna kyrka hörande ungdom, hvilkens oförmåga att skilja mellan de skiftande meningarne är uppenbar". Derom är icke fråga — det är ett språng i bevisningen här, och man har öfvergått från frågan om undervisningsfriheten till den om proselytmakeriet. Det var öfvertygelsen, att undervisningens frihet, d. v. s. den hvarje medborgare tillhörande rättigheten att meddela undervisning, står i ett bestämdt sammanhang med religionsfriheten, ett sammanhang, som redan af en talare på stockholmsbänken blifvit påpekadt — det var denna öfvertygelse, hvilken förmädde 1869 års Lag-Utskott att borttaga den inskränkning i detta afseende, som förefinnes i nu gällande lag. Det var icke något hastverk eller någon glömska, utan det var en bestämd öfvertygelse, som föranledde detta beslut. Och Lag-Utskottet räknade då bland sina ledamöter en af statskyrkans biskopar, som deltog i den komité, som fått sig ombetrodt det ursprungliga utarbetandet af det förslag, hvilket sedermera i Utskottet diskuterades, och denne man ansåg rättigheten att undervisa såsom en rent borgerlig rättighet, hvars meddelande åt dissenters sammanhänge med religionsfrihetens princip. Jag nämner detta för att tillbakavisa de insinuationer, som det nuvarande Lag-Utskottet låtit framskyta derom, att det skulle skett af förbiseende och förgätenhet eller dylikt. Men på sätt talaren på stockholmsbänken redan framhållit, 1873 års Lag-Utskott sätter ofantligt värde på statskyrkans enhet, och för den skola alla andra konsiderationer vika. Förtjenar den detta undseende? Jag tror det ej. Ser jag rätt på hvad denna statskyrkans enhet i sjelfva verket är, får jag uppriktigt bekänna, att åtminstone jag för min del icke kan utleta orsaken till den beundran, hvarmed den betraktas af nuvarande Lag-Utskott. Det är ganska besynnerligt — jag vidrör detta ämne i anledning af några yttranden, som blifvit i betänkandet fällda — att då vi menniskor äro så

bristfälligt och olika konstruerade, att vi i allmänhet icke förmå se världsliga och helt alldagliga saker från samma synpunkt, ej heller genomtränga dem till samma djup, samt således ofta finna, huru ganska obetydliga frågor kunna framkalla högst olika meningar t. ex. inom denna Kammare — det är ganska besynnerligt säger jag — att man under sådana förhållanden fordrar, att vi skola på ett och samma sätt kunna lösa de stora problem, samvete, död och evighet förelägga människan, att vi skola med afseende på dessa stora andliga spörsmål helt behändigt komma till fullkomlig enhet. Detta är statskyrkans fordran, ty den syftar på att låta statens och kyrkans territorier sammanfalla och vill, så vidt möjligt är, göra hvarje statsborgare till medlem af statskyrkan. Men deremot resa sig alla dessa hinder, som ligga uti sjelfva vår egen natur; och är det verkligen så, att statskyrkoenheten står i strid med den menliga naturen, så måste den nödvändigt vid tillämpningen verka ondt. Den talare, som före mig hade ordet, hänvisade till historien. Äfven jag åberopar dess vittnesbörd. Jag börjar längst i vester med Spanien. Filip den andre förstod hvad statskyrkans enhet betydde, och för att bränna bort de skador, reformationen i densamma åstadkommit, fordrades det 80,000 bål. Den konsekvente mannen vek icke ett steg, utan offrade alla dessa tusental af lif åt enheten och fick den. Men med densamma kom ock den dödssömn, hvori Spanien under århundraden legat, för att till sist väckas af revolutionen. Här sannas således det nyss af en talare citerade yttrandet af Laboulaye, men måhända ännu fullständigare, ett uttalande af Vinet så lydande: "Öfverallt der tron blifvit satt under statens förmynderskap blir det död eller revolution". Öfvergår jag till Frankrike, möter här samma bemödande för kyrkans enhet. Franska Konungen kallades kyrkans äldste son, och Ludvig XIV försökte att göra skäl för denna hederstitel. Medelst upphäfvande af Nantesiska ediktet och dragonaderna genomfördes denna enhet, som hade till följd uselheten och förfallet under Ludvig XV samt revolutionen under Ludvig XVI. Med afseende å kyrkostaten, der statskyrkoenheten framträdte i sin största fulländning, vill jag blott erinra, att Rom i lång tid varit ryktbart för brist på religion och öfverflöd på osedlighet. Jag tror således att det icke är så utomordentligt väl stäldt med denna beprisade enhet och jag är förvissad att densamma äfven i vårt land, ehuru framträdande i en mildare form, åstadkommit en ej ringa sömnaktighet. Den har dessutom lika litet i Sverige som annorstädes varit en sanning, icke ens då Nikolaus Botniensis vid Upsala möte utropade: "nu har Sverige blifvit en man". Med enheten hängde så sanman, att de prester, som under Johans tid omfattat den s. k. liturgien nu måste afsvärja densamma; och Hertig Carl var en hårdhänt herre, som visste huru han skulle böja presterlig motspänstighet. Under en sednare tid gjorde han sjelf såsom Carl IX presterna bekymmer genom sina reformerta sympatier. Lika litet är statskyrkoenheten en sanning ibland oss ännu i denna dag. Jag tviflar på, att vi, statskyrkans medlemmar, i denna Kammare, alla äro färdiga att förena oss i uppställandet af Upsala mötes beslut samt den Augsburgiska bekännelsen såsom normerande för vår tro. Årligt folk erkänna villigt skiljaktigheten, och kyrkans enhet är således hos oss ett tomt namn, bakom hvilket icke blott de mest skiftande, utan äfven hvarandra rent motsatta meningar dölja sig.

Sedan jag tagit mig friheten att lemna denna lilla belysning af hvad statskyrkans enhet i sjelfva verket är, skall jag vända mig till mom. 2 af 12 §, som utgör blomman af den rot, Lag-Utskottet nedlagt i motiven, och som onekligen har ett visst tycke med sitt ursprung. Läser man § 7, så finner man, att dissenters barn äro underkastade gällande stadgar om folkundervisningen, men att de, på framställning af föräldrar eller målsman, kunna befrias från den religionsundervisning, som i våra skolor meddelas. Här hyser man icke någon fruktan, att proselytmakeri skall komma att bedrifvas. Jag tycker ock, att detta är såsom det bör vara, och hoppas, att våra skollärare, både vid elementarläroverken och folkskolorna, skola vara tillräckligt upplysta och samvetsgranna för att respektera föräldrars eller målsmäns rätt att bestämma öfver sina barns religiösa uppfostran. De skola i sådant fall med all säkerhet afhålla sig från att ingifva barnen förakt för föräldrarnes religion. Uti andra mom. åter af 12 § stadgas, att *barn under femton år, tillhörande svenska kyrkan, icke får mottagas i uppfostringsanstalter, upprättade af främmande trosbekännare, såvida religionsundervisning der meddelas*. Skälet till detta stränga påbud måste vara, att dissenters icke kunna anses som så pass aktningvärda och pålitliga människor, att man kan betro dem barnens uppfostran, utan att misstänka dem för proselytmakeri. Jag vet dock ej hvad som berättigar Utskottet att fälla ett sådant omdöme om dissenters. Jag vill för min del fästa uppmärksamheten på, att det icke är den relativa renheten i läran, som bestämmer en människas samvetsgrannhet och sedliga kraft, utan den lefvande trosgemenskapen med Gud; och i denna gemenskap kan en dissenter stå, medan den evangeliskt-lutherska bekännaren möjligen saknar den. Jag vill icke härmed på minsta vis nedsätta renlärligheten, men vill blott, att det högre skall få vara det högre, vill låta samlifvet med Gud i tron gälla mer än ortodox fulländning. Å andra sidan kunde det möjligen tyckas, att Utskottet föreställt sig dissenters såsom mycket påpassliga och omsorgsfulla, men oss lutheraner såsom ej nog vaksamma, ens med afseende på våra barns uppfostran. Så illa måtte det dock ej vara bestäldt med oss.

Vid tillämpningen kan emellertid denna inskränkning i dissenters undervisningsfrihet medföra stora olägenheter äfven för statskyrkans medlemmar. Man kan tänka sig en familjefader i Stockholm, som midt emot sin bostad har en dissenterskola, hvars lärare han fullkomligt känner och hyser förtroende för. Naturligtvis vill han företrädesvis vända sig till denna skola i grannskapet för att få undervisning åt sina barn, som möjligen af församlingens prest kunde handledas i religionsundervisning de timmar, då denna meddelas de öfriga lärjungarne uti skolan. Barnen kunde då få tillbringa alla lofstunder i hemmet och städse vara under föräldrarnes ögon. Men då fadren hos rektor framställer sin begäran, svarar han: "Jag får icke taga mot edra barn; böter af ända till 500 Riksdalers belopp äro stadgade för en sådan förseelse". Barnen måste då skickas i en annan skola, långt aflägsen måhända, och hvars lärare icke äro kända af fadren. Han får icke lof att hafva sina barn under ögonen. Lag-Utskottet vill det ej. På landsbygden kan det af mig anförda förhållandet verka ännu mera ofördelaktigt. I närheten af ett hem finnes möjligen en god dissenterskola, men barnen få ej besöka den, utan i ondt och godt väder måste de vandra den kanske halfmils

långa vägen till folkskolan. Hvad hjälper det, att föräldrarna hafva fullt förtroende för läraren eller lärarinnan? Lag-Utskottet, som förstår saken mycket bättre än föräldrarna och älskar barnen mycket mer än de, har uttalat sitt misstroende.

Vi vilja nu för några ögonblick se till, huru pass konsekvent Utskottet från sin synpunkt lagstiftat. Det har stadgat, att främmande trosbekännare i sina skolor icke, utan Kongl. Maj:ts tillåtelse, få emottaga barn, som tillhöra svenska kyrkan och äro under 15 år gamla. Deremot får ett dissentersamfund — hvad enligt nu gällande lag ej är tillåtet — i sina läroverk upptaga andra barn af främmande trosbekännelse än dem. som tillhöra dess egen församling. Lag-Utskottet säger på ett ställe, att man ej bör företaga andra ändringar i lagstiftningsväg än sådana, som äro af oafvisligt behof påkallade. Här måtte således vara ett behof för handen; men jag må bekänna, att jag från den af Lag-Utskottet antagna synpunkten omöjligen kan upptäcka detsamma. Det är ju mot katolicismen man vill lagstifta. Kan det då vara klokt, att öfverlemna de mindre farliga sekterna åt dennas glupska omvändelsebegär och låta den fruktade fienden värfva proselyter bland metodister och baptister för att sålunda rekrytera den armé, hvarmed den till sist skall försöka att storma statskyrkans bålverk? Kan det sägas vara öfverensstämmande med de förutsättningar man uppställt. Jag svarar dertill: nej! Snarare vill det synas, som om Utskottet i sjelfva verket ej fäste någon synnerlig vikt vid det skydd, som genom dess egen försorg blifvit anbragt. Jag styrkes i denna åsigt äfven af ett par andra förhållanden.

Hvad är det väl egentligen, som Utskottet vill skydda inom statskyrkan? Naturligtvis det religiösa lifvet! På dettas väckande och förkofran syftar ju hela kyrkans organisation, och der detta är förloradt, der har äfven kyrkan förlorat hela sin betydelse. Nu uppställer Utskottet skydd för statskyrkan, men ej för dissenters. Icke kan det väl vara Utskottets syfte, att desse sistnämnde sålunda lemnade åt sig sjelfva, skola hemfalla till förvirring och gudlöshet. Jag för min del tilltror visst icke Utskottet en sådan grymhet, utan antager heldre, att Utskottet är af den mening, att en församling mycket väl kan hjälpa sig dess skydd förutan.

Men låtom oss gå vidare, ty klarheten är i jemnt stigande. Inom vårt land är det en allmän åsigt, att ugdomen vid 15 års ålder uppnått den utveckling, att en mera djupgående kristendomsundervisning kan densamma meddelas. Den vaknande tanken vill då med begärlighet kasta sig öfver lifvets djupaste och allvarligaste frågor. Just vid denna tid borttager Utskottet sitt skydd, medgifvande att ynglingar och flickor, som fyllt 15 år, må besöka t. o. m. franska och tyska, katolska skolor för att vinna den bättre undervisning i lefvande språk, som der torde stå att vinna. Utskottet, som skyddar barnen "medan de" — efter dess eget uttryck — "ej förmå att skilja mellan de skiftande meningarne" och således ej heller af dem kunna emottaga några djupare intryck, öppnar stängslet just vid den tidpunkt, då den religiösa grundläggningen för lifvet plägar komma i fråga. Man skjuter nu all betänksamhet å sido för vinnande af t. ex. en förbättrad prononciation i franskan. Kyrkans enhet sättes här på spel för en liten färdighet i lefvande språk. Man släpper in de unge vid 15 år i främmande bekännares skolor, liksom för att få dem färdiga till utträde ur svenska kyrkan vid 18 år. Från sin stånd

punkt borde Utskottet aldrig medgifva något sådant, såvida ej hela momentet — såsom jag verkligen misstänker — snarare är ditsatt såsom en statskyrklig sirat, än för att vara ett verkligt skydd mot villfarelsen.

Det kan i sjelfva verket ej vara annorlunda. Att, sedan vi förut lemnat främmande bekännare tillträde till lärareplatser vid våra allmänna skolor, och Utskottet nu är villigt att genom den föreliggande lagen gifva dissenters rätt att anlägga alla slags läroverk för vår ungdom: handels- och slöjdskolor samt elementarläroverk utan religionsundervisning för barn under 15 år, gymnasier och folkhögskolor för våra ynglingar och flickor, som fyllt 15 år, att — säger jag — då vilja hejda proselytmakeriet genom ett lagstadgande, är ungefär lika klokt, som att vilja utestänga solljuset genom en klar glasskifva.

Att ett lagstadgande ej hjälper, visar sig bland annat deraf att vi för närvarande ega ett sådant, men att detta alls icke visat sig verksamt. Man klagar öfver katolska omvändelseförsök i hufvudstaden, och på landsbygden rycka baptister och metodister till sig talrika anhängare bland statskyrkans medlemmar.

Sådant kan genom ingen lag förekommas. De sistnämnda sekterna hafva, såsom man vet, hittills icke utträdt ur vår kyrka, emedan de ej kunnat förlika sig med bestämmelserna i 1860 års lag. De hafva således bedrifvit sitt omvändelseverk under luthersk flagga. Dermed kunna de tortsätta, synnerligast om man för deras kvarhållande konstruerar sådana hakar som det nu föreliggande momentet. Statskyrkan skall då gå miste om den enda fördel, som den af denna lag kan vänta, den nemligen att blifva befriad från främmande elementer på eget område.

Nej, mine Herrar! det är helt andra krafter, som under religionsfrihetens tillämpning skola skydda mot proselytmakeriet. Här måste man i främsta rummet lita på sanningens makt, på det religiösa lifvet inom de särskilda kyrkosamfundet, på det religiösa intresset inom hemmen, och — hvad angår barnens uppfostran — på föräldrakärleken.

Det föreslagna stadgandet skall således ej åstadkomma, hvad dermed åsyftas; men en annan verkan skall det deremot otvifvelaktigt hafva. Det skall ånyo framkalla emot oss beskyllningar för intolerans och kyrkotvång. Har man i minnet de anfall, som till följd af statskyrkans fordom dominerande ställning blifvit mot henne riktade och gällt ej blott hennes organisation, utan ock — till följd af en anmärkningsvärd begreppsörvexling hos dem, som velat föra toleransens talan — mot sjelfva lärouppfattningen; så kan man ej vilja på nytt framkalla ytterligare strider, hvilka kunna befordra hvarken den inbördes fördragsamhetens eller kristendomens sak. Jag vill detta så mycket mindre nu, som den svensk-lutherska kyrkan — i fall det här föreliggande förslaget går igenom — blir det ofriaste bland alla kyrkosamfund, som kommer att finnas inom Sveriges landmären. En kyrka, hvars lagstiftning hvilat hos Konung och Riksdag, biträdda af ett maktlöst Kyrkomöte, befinner sig sannerligen i en bekymmersam ställning. Man bör akta sig för att väcka upp fiender mot den bundna. Heldre må vi försöka att ärligt skänka de främmande församlingarne frihet, på det vi af dem må lära, huru vi skola kunna ställa den lutherska kyrkan såsom ett fritt samfund bland de öfriga systerkyrkorna.

På grund af hvad jag sålunda haft äran anförat, yrkar jag, att andra momentet af den nu föredragna 12 § måtte utgå eller — hvilket är det samma — bifall till Kongl. Maj:ts proposition.

Herr Alb. Staaft: Herr Talman, mine Herrar! Allt hitintills har jag med glädje kunnat instämma i det föreliggande förslaget, och gör det äfven med afseende på förevarande paragraf, hvilken jag således anser böra uppställas i öfverensstämmelse med Utskottets åsigt. Religionsfrihetens princip är stor och helig, och man måste vakta sig för att i densamma göra obefogade inskränkningar. Men likväl finnas inskränkningar i nämnda frihet, som äro fullt befogade. Dit räknar jag de åtgärder, som vi måste vidtaga för att skydda den evangeliskt-lutherska kyrkans medlemmar, medan de äro yngre och spädnare, från lockelser att ingå i andra religionssamfund. Jag är varm vän af all den frihet, som den lutherska kyrkan så gerna gifver åt andra trosbekännare, men, mine Herrar! är det för mycket fordradt, att hon vill bereda sina yngre medlemmar något värn, att de icke i en oerfaren ålder, då sjelfbestänningsförmågan ännu ej förefinnes, ryckas från sina faders religion. Jag kan icke inse att häri ligger någon afvikelse från eller förnärmelse mot den stora grundsatsen om religionsfrihet, och jag vågar således påstå att jag, oakadt jag bestrider någon ändring i denna föreslagna 12 paragraf, dock är en vän af religionsfriheten.

Hvad beträffar det af Herr Hjelm framställda yrkande att stadgandet af 15 år såsom den minsta ålder å barn, som få i främmande religionsbekännarens skolor intagas, måtte utbytas mot 18 år, så gillar jag icke hans åsigt och kan följaktligen icke biträda densamma, just emedan jag i sammanhang med hvad som nyss yttrats, vill göra inskränkningen så ringa som möjligt och således sätta den lämpligast lägsta åldersgräns. Och vid 15 års ålder, som vanligtvis sammanfaller med konfirmationsåldern, bör ynglingen eller den unga qvinnan vara till sin religiösa öfvertygelse så pass stadgad, att han eller hon kan utan fara emottagas i en sådan skola.

Hvad den andre talaren beträffar, var han, såsom vanligt, särdeles skarp och bitande emot det Utskott, som behandlat frågan, eller Lag-Utskottet. Ja! han var så sträng, att jag nästan förundrar mig, att Lag-Utskottet kan efter en sådan lexa som det i dag fått och för 14 dagar sedan fick i fråga om mannens målsmanskap för hustrun, lefva och hafva sin varelse. Det förvånar mig hvarföre denne talare, som så har ordet i sin makt, alltid väljer så skarpa och bittra ord, att sjelfva tankarne synas hårdare än de verkliga äro.

Han sade, att det skulle blifva "en bedröflig syn" för vårt land, om den nu föreslagna lagen oförändrad ginge igenom. Jag tror deremot icke att synen skall komma att blifva bedröflig, eller att deraf skall komma några farliga resultat. Men väl skulle borttagande af det föreslagna förbudet för främmande religionsbekännare att emottaga lutherska bekännarens barn i skolor med religionsundervisning kanske medföra högst bedröfliga följder. Jag hänvisar i detta fall till historien, utan att dock gå så långt eller så djupt in i densamma, som en föregående ärad talare gjort, hvartill jag saknar både tid och förmåga. Det ifrågavarande stadgandet är, såsom Utskottet äfven angifvit, riktadt mot de främmande trosbekännelser, som företrädesvis äro böjda för proselytmakeri och särskildt mot den katolska läran, som bland sina trossatser har den, att utom denna kyrka ingen salighet kan vinnas, och dertföre ålägger sina bekännare såsom en pligt att för deras religion vinna så många anhängare som möjligt.

Jag förbiser icke och kan icke för mig sjelf förneka de faktiska förhållandena, och då jag känner, att i vårt land och vår hufvudstad kato-

licismen hotar att sprida sig, så kan jag icke annat än råda till försigtighet, för att icke lemna denna farliga lära vapen i händerna. Här har visserligen blifvit sagdt, att försigtighet icke räckt till, och därför borde alla inskränkningar i afseende på skolorna borttagas. Jag vet och erkänner, att den nuvarande lagen icke lemnat fullt skydd; men kan väl förhållandet blifva bättre, om man öppnar portarne vida och breda, så att de främmande religionsbekännarne må genom barnundervisningen bereda sig tillfälle till proselytmakeri? Jag fruktar, att, om Kongl. Maj:ts proposition i förevarande paragraf blefve antagen och Utskottets förslag afslaget samt det sålunda tillåtna proselytmakeriet lyckades, vi finge se "en bedröflig syn" inom vårt samhälle icke blott i städer utan också på landet. Det skulle alls icke blifva en glädjande syn, att iakttaga huru andligt mörker och vidskepelse ånyo insvepte, kanske icke så få af vårt folk på samma gång som den katolska läran vunne insteg.

Det har blifvit sagdt, att det skulle ligga i vår statskyrkas makt och vara hennes uppgift, att af egen kraft motarbeta detta inflytande från främmande trosbekännelser. Jag medgifver visserligen, att det i nämnda afseende i vår kyrka lyckligtvis finnas stora krafter, hvilka kunna anlitas, och att det främsta värdet alltid är det, som framgår ur hennes eget lif och tro; men å motsatta sidan finnas mäktiga yttre hjälpmedel, och är kraften hos vår kyrka stor, så äro äfven våra motståndare starka. Främmande trosbekännare hafva icke blott utväg att i vårt land förskaffa sig understöd, utan äfven från utlandet kan ett mäktigt bistånd räckas dem, och som kan blifva mycket verksamt. Bedröfliga syner kunna då komma att visa sig, och hvad man kan göra för att förhindra en sådan fara anser jag rätt och befogadt.

Samme talare, som yttrade detta, sade äfven såsom motskäl mot Lag-Utskottets åsigt, att främmande trosbekännare stundom måste hafva skolor för lutherska trosbekännares barn, emedan dessa icke alltid kunna få undervisning hos oss. Men, mine Herrar, kan man väl säga, att med de stora summor, som af oss årligen utgifvas för den högre och lägre undervisningen i vårt land, lutherska trosbekännares barn äro så i saknad af undervisning, att de nödgas ingå i främmande trosbekännares undervisningsanstalter?

En ärad talare, här midt emot, har yttrat, att när det, såsom erfarenheten lärar, visar sig att i världsliga eller borgerliga ämnen är så svårt att förena allas åsikter till en enda mening, det vore allt för mycket begärdt, att i andliga ting en verklig samstämmighet kan i alla delar hos ett helt folk finnas, att således begreppet af en statskyrka icke vore hållbart och att det vore omöjligt att för alla medborgare de andliga frågorna kunde på ett och samma sätt lösas. Jag kan icke gå in på, att den sida talaren bekämpar har gjort detta påstående. Men hvad jag deremot kan säga, är, att just den kyrka, hvars omvändelsenit ifrågavarande paragraf företrädesvis är ämnad att stäfja, anser sig vara den enda, som besitter sanningen, den enda rätta och saliggörande, till hvilken alla afällingar böra återföras.

Det har blifvit sagdt, hvarföre skall man lagstifta endast för barn tillhörande svenska kyrkan och icke äfven för främmande trosbekännares barn? Men jag skulle anse det vara ett ingrepp i dissenternes lagstift-

ning och den frihet vi med all rätt böra lemna dem, om vi skulle stadga föreskrifter och försigtighetsmått, som tillkomma dem sjelfva.

Hvad beträffar den anmärkningen, att statens embeten af de flesta slag och äfven elementarlärarebefattningar, genom hvilka så stor inflytelse på ungdomen skulle vinnas, redan kunna innehafvas af främmande trosbekännare, hvilket skulle vara ett bevis emot den föreslagna paragrafen, så vill jag erinra, att skolläraretjenster, till hvilka höra meddelande af undervisning i religionen, äro visligen undantagna.

På dessa skäl och andra, som jag icke nu vill framdraga, ty tiden är sen och jag vet att det är farligt att trotsa Kammaren i detta afseende, får jag slutligen värdsamt anhålla, att det af Utskottet föreslagna tillägg till Kongl. Maj:ts nådiga proposition måtte af Andra Kammaren godkännas, för att sedermera blifva lag, ty syftet i detta tillägg innebär icke någon fiendtlighet mot en sann religionsfrihet, utan afser endast, såsom redan blifvit visadt, att jemte religionsfrihet äfven må finnas en motvigt mot vissa sekters omvändelsenit.

Herr *Åke Andersson* instämde med Herr Staaff.

Herr Peter Olsson: Herr Talman, mine Herrar! Lag-Utskottet har till stöd för sin åsigt rörande det föreslagna tillägget till ifrågavarande 12 § efter min åsigt förutsatt tre omständigheter. Den ena att lutherska kyrkan skulle vara så beskaffad, att dess bekännare icke skulle hvarken vilja eller kunna förstå sin egen fördel, utan att det af Lag-Utskottet föreslagna förmynderskapet skulle vara nödvändigt. Den andra, att katolska kyrkans bekännare skulle ega så stort inflytande i vårt land redan nu och skulle komma att få sådant inflytande i ännu högre grad framdeles, att man kan frukta att denna lära skall göra stora framsteg i landet. Den tredje omständigheten är, att föräldrar tillhörande vår lutherska kyrka icke skulle kunna förstå och hafva hjerta för hvad som för deras barn vore det bästa. Dessa af mig omförmälda omständigheter äro enligt min åsigt icke skäl för det tillägg Lag-Utskottet velat göra. Se vi på den lutherska kyrkan och de strider den haft att utkämpa, så, hvad är fallet med denna kyrka. Jo! den har icke blott icke blifvit omstörtad af den katolska kyrkan, utan den har tvärtom besegrat denna kyrka i vårt land och jag vågar tro att der protestantismen slagit så djupa rötter, som fallet är hos oss, der kan den icke behöfva frukta den katolska kyrkans omvändelsenit. Det är af denna anledning jag icke kan se att någon farhåga i detta fall är grundad. Skulle vi vilja, jag frågar blott, att vårt land ånyo komme i det mörker, som under katolska tiden der rådde och som ännu finnes i de länder der nämnda lära herrskar? Jag tror att, när man säger detta, man uppgifver något, hvartill anledning i vårt samhälle icke finnes, och som hvilat på en missuppfattning af verkliga förhållanden. Jag instämmer med den värde talaren från Gotland i hvad han med afseende på det af Lag-Utskottet föreslagna tillägg yttrat.

Med anledning af den siste värde talarens yttrande, att man gerna kunde antaga Utskottets förslag i den 12 §, utan att befara några svårigheter vid förslaget antagande i sin helhet, tillåter jag mig fästa uppmärksamheten derpå, att om vårt bemödande skall leda till något resultat,

det icke är politiskt klokt att sönderslita den af Kongl. Maj:t aflättna propositionen. Ty om Kongl. Maj:ts förslag sönderrifves och sålunda icke kan blifva lag, så kan denna fråga blifva undanskjuten på ett eller annat år; men då fruktar jag att frågan möjligtvis kan befinna sig i ett sådant skick, att vi kunde varit mer än glada, om vi antagit det nu föreliggande förslaget, och derföre tvekar jag icke att bifalla den Kongl. propositionen i afseende på denna paragraf oförändrad.

Herr Lyth: Jag lofvar att helt kort taga Kammarens uppmärksamhet i anspråk. Då vi skola antaga en lag anser jag det vara af vigt att tänka på att denna lag skall kunna tillämpas, men jag tror för min del att sednare momentet af denna paragraf är af beskaffenhet att icke kunna väl tillämpas i Sverige och åtminstone icke på landsbygden. Vi hafva haft en dylik lag förut och sett att den icke kunnat tillämpas. Och skulle man väl vilja tillämpa denna lag i en väl skött dissenterskola på landet, som mottagit till undervisning lutherska föräldrars barn? Jag tror icke att Herrarne skulle hafva hjerta till att pliktfälla en föreståndare för en sådan skola.

Jag anser det derföre vara nödvändigt att borttaga denna af Lag-Utskottet tillagda del af 12 § och ber derföre få instämma med dem som önskat paragrafens antagande sådan den blifvit af Kongl. Maj:t föreslagen.

Herr Carl Anders Larsson: Nu osar det brändt horn för Lag-Utskottet och nu är det minsann bäst att få höra till minoriteten. Nog fick jag i Utskottet veta af att jag hörde till minoriteten, men jag är ändå nu glad deråt; ty, ehuru jag der fick mycket på pelsen, så är det en obetydlighet mot hvad Utskottet nu fått här i Kammarerna. Må hvem som vill försvara Utskottet — jag hvarken vill eller kan, men jag vet en som kan, och jag lemnar ordet åt honom.

Herr Carlén: Det förefaller mig icke det ringaste förvånansvärdt att den talare, som jag tror, var den andre i ordningen, och den förste talaren från Gotland, som fått understöd af den ledamot, som sednast yttrade sig från talarestolen, att, säger jag, desse talare uppträdt mot Utskottets betänkande i nu ifrågavarande del. Att den som, i likhet med den förste ärade talaren, gör friheten nära nog till sin Gud, då han anser allt hvad som binder friheten ej blott "bedröfligt", utan äfven "osaligt", att den som vidare anser att statens intressen måste vika för den individuella friheten, att *han* så uppträder kan alls icke förvåna mig. Icke heller kan det väcka min förvåning att Herr Kolmodin och hans ärade sekundant uppträdt mot detta förslag. Att den nemligen, som anser det vara en högst olycklig och beklagansvärd omständighet, att vi ega en statskyrka, en statskyrklig enhet, och anser det vara en välsignelse att sekter uppträda och splittra kyrkan, emedan den annars ej skulle kunna väckas ur sin sömn, att en sådan man och den som understödt honom uppträdt mot detta tillägg till paragrafen, finner jag icke förunderligt. Men för den, som lika med mig erkänner, att staten i första rummet bör bevaras, så att det borgerliga samfundets rätt icke på något område våldföres, för den synes detta förslag vara fullt berättigadt.

Jag vill göra några korta frågor. Hafva vi icke redan nu en lag i detta ämne, strängare än den föreslagna? Det hafva vi visserligen, och ingen nyhet är alltså föreslagen. Bör man förändra en befintlig lag utan att behof af förändring gjort sig gällande? Nej. Hafva vi nu något behof af en förändring? hafva ens katolikerna påyrkat en sådan? Nej, mig veterligen, icke. Hafva andra dissenterförsamlingar gjort det? Nej; den enda här i Sverige erkända dissenterförsamling, baptisterna, hafva, så vidt jag vet, icke begärt någon förändring i detta stycke. Bland svenska folket i öfrigt vet jag icke heller någon med religiös öfvertygelse, som höjt sin stämma för att vinna ökad lärofrihet.

Är det nu så att olägenheter eller vådor för samhället kunna genom det ifrågasatta stadgandets uteslutande uppstå? Ingen, som känner något till historien eller läser dagbladen nu för tiden kan svara annat än ja. Vi behöfva ej kasta blicken långt bort, för att finna hvilka stora vådor för friheten framkallats genom att lemna fältet i detta hänseende alldeles öppet. Man talar om att svenska folket är så protestantiskt sinnadt, att någon fara här icke skulle vara för handen. Men jag frågar: har icke t. ex. Preussen varit likaså protestantiskt som Sverige? finnes det icke åtminstone distrikter i Preussen, hvilkas befolkning varit lika goda protestanter som vi, och hafva vi icke ändå sett, att jesuiterna der så innästlat sig, att de knappast kunna utrotas.

Det har blifvit sagdt, att detta stadgande är riktadt företrädesvis mot katolicismen. Ja, det är så, och med rätta. Finna vi icke att öfverallt, der katolikerna uppträdt med sin propaganda, de förmått skaka de aldra fastaste samhällsgrundvalar och att statens suveränitet stått på spel, om man ej i tid uppträdt skyddande? Här är ju dessutom icke fråga om att pålägga några nya band, utan tvärtom att undanrödja det öfverflödiga i de stadganden, som förut finnas, ty det är detta och ingenting annat Lag-Utskottet gjort. Då frågar jag: är det skäl i ett land, der ingen enda stämma höjt sig för en lärofrihet, fullständigare än den som finnes, kan det i ett sådant land vara skäl att kasta bort det enda skydd man har? Här säges att det finnes ingen fara, men jag säger att det finnes fara, den finnes redan här i Stockholm. En ärad kollega här på stockholmsbänken skulle kunna upplysa derom, om han ville. Det finnes redan två à tre katolska skolor här i Stockholm och det kan blifva ännu flera. Jag vill dessutom fästa Herrarnes uppmärksamhet på den stora fara, som kan uppkomma äfven på landet, i följd af den nära nog obegränsade friheten för utländingar att besitta svensk jord. Man kan tänka sig ett stort gods, en fabriksanläggning, en bruksanläggning i katolsk mans ego. Han kallar till sig en jesuit, och verksamhetsfältet blir tusentals själar, och det inses då lätteligen hvilket verksamt medel härigenom skapas för katolicismens utbredande bland svenska folket äfven på landsbygden. Jag tror derföre icke att man har så stor befogenhet att kasta sten på Lag-Utskottet. Utskottet har ställt sig på en konservativ standpunkt och detta med rätta. Så liberal jag verkligen är och äfven vill anses vara, är jag dock konservativ i den mening att jag icke vill att det goda i en institution skall kastas bort med det som bör försvinna.

Den siste ärade talaren yttrade, att stadgandet icke kan tillämpas. Det vore visserligen bäst om det aldrig behöfde tillämpas, men nog kan

det ske; det är ingen svårighet att veta om i en dissenterskola meddelas undervisning i religion, och då kan det icke heller möta någon svårighet att tillämpa lagen.

Jag anhåller om bifall till Lag-Utskottets betänkande.

Herr Ola Andersson: Djupt öfvertygad om samhällets skyldighet att göra grundlagens bud till en sanning, att göra till en sanning hvad 1809 års grundlagsstiftare åsyftade med det stadgandet, att Konungen bör "ingens samvete tvinga eller tvinga låta, utan skydda hvar och en vid fri utöfning af sin religion", djupt öfvertygad härom är jag också af den åsigt, att då det gäller genomförande af en stor princip, man måste låta mindre betänkligheter falla, för att ej sönderrifva saken, men der man har större betänkligheter, der bjuder pligten att uttala dem. Då jag första gången genomläste denna 12:te paragraf, der det i första mom. stadgas förbud mot munk- eller nunneordens eller klostrens inrättande, så frågade jag mig sjelf: huru kan detta förbud stå i samma paragraf som förbudet mot inrättande af skolor? hafva dessa något med munk- eller nunneorden jemförligt och är det derföre som de skola förbjudas? Nej, faran ligger väl deri, att till svenska kyrkan hörande barn skulle komma att intagas i dessa skolor och på sådant sätt göras till affällingar. Men hvar bör ett sådant förbud hafva sin plats? Icke i en dissenterlag åtminstone — och att förbjuda dissenters att inrätta skolor står icke väl tillsammans med en sann och verklig religionsfrihet.

Herr Staaff har påpekat det farliga i katolska kyrkans proselytmakeri, dess oförtröttade nit att söka värfva andra trosbekännare för sin kyrka; men rätta sättet att förebygga denna fara är icke att stadga förbud, utan det ligger i svenska presterskapets hand. Må detta söka att genom sin lära och sitt föredöme bibehålla den svenska kyrkans bekännare vid den evangeliska tron, och må man komma dertill ju förr desto heldre att — jag vågar uttala denna önskan och förhoppning — denna tro predikas af presterskapet i öfverensstämmelse med och ej i strid med hvad forskningen och vetenskapen ovederläggligt har ådagalagt. Om så sker, skola vi ej få se så många affällingar eller, hvad som kanske är ännu värre, så mycken likgiltighet som nu. Jag anhåller om afslag å detta tillägg i paragrafen och bifall till Kongl. Maj:ts proposition.

Herr Kolmodin: Då den ärade ledamoten af Lag-Utskottet sagt, att jag skulle anse kyrklig enhet såsom någonting förkastligt, får jag på det bestämdaste protestera mot en sådan tydning af mina ord. Det är den af Utskottet så mycket beprisade statskyrkoenheten, som jag ogillar, icke den *inre* enheten, som i anda och sanning sammanbinder de troendes hjertan. Jag anser icke heller sekter såsom något i och för sig godt, utan uppfattar dem endast såsom ett lyckligt tecken derpå, att friheten råder, der de finnas, och att sanningen således får komma till sin fulla rätt.

Den ärade ledamoten har medgifvit, att, ehuru vi redan nu ega en lag som förbjuder främmande trosbekännare att upptaga i sina skolor andra än bekännare af deras egen troslära och dessas barn, proselytmakeri dock bedrivs af katolikerna här i Stockholm i ej så ringa omfång. Ja, jag vet att så är, och äfven på landet saknas icke detta om-

vändelsebegär, ehuru kommande från annat håll; men, då så är, hvad hade Lag-Utskottet från sin ståndpunkt bort göra? Jo, det skulle naturligtvis hafva gjort lagen strängare, i stället för att tvärtom förmildra densamma. Men Utskottet tror ej på kraften af sin egen lag.

Vidare yttrade den ärade ledamoten att ingen röst, hvars religiösa öfvertygelse förtjenade något afseende, bland svenska folket höjt sig för borttagande af den ifrågavarande bestämmelsen i 1860 års lag. Jag vill icke tala om mig sjelf; jag är visserligen en medlem af svenska folket, ty derföre står jag här, men jag har måhända icke en sådan djup religiös öfvertygelse, som af den ärade ledamoten kan tagas för godt. Men hvad såges om 1869 års Riksdag? Dessutom har jag här vid min sida en kyrkans man, som i afton bekämpat detta tillägg till §:n, och flera andra talare inom Kammaren hafva gjort detsamma. Det synes mig också vittna om en nästan stor obekantskap med förhållandena i vårt land att påstå något dylikt. Redan för 20 år sedan yrkade i offentlig skrift en välbekant, svensk prestman, Hans Börje Hammar, att alla dessa förhatliga skrankor för en fri religionsöfning och undervisning skulle borttagas. Jag vill icke trötta Kammaren eller upptaga tiden med att uppräknat flera namn; det anförda torde vara tillräckligt för att visa, det röster bland svenska folket höjt sig för borttagandet af dessa till utseendet stränga, men i verkligheten kraftlösa lagbud.

Jag fortfar i mitt yrkande om bifall till Kongl. Maj:ts proposition i 12:te §.

Herr Carlén: Blott några få ord i anledning af den siste talarens anförande. Han yttrade, att, då redan den nu gällande lagen visat sig icke kunna förhindra proselytmakeri, Lag-Utskottet ifrån sin ståndpunkt bort hafva gjort lagen strängare i stället för tvärtom. Jag får dock härvid erinra, att den skada, som i detta fall redan skett, varit så obetydlig, att lagen ej behöft ingripa; men om skadan skulle framdeles blifva större, då är det godt att vara i tillfälle att med lagens makt ingripa.

Jag begärde ordet egentligen för att förklara, att det skulle ganska mycket smärta mig, om den ärade talaren verkligen fattat mina ord så, som om jag derigenom velat fränkänna honom religiös öfvertygelse, derföre att han bekämpat Lag-Utskottets ifrågavarande förslag. Så föllo icke mina ord. Jag yttrade, eller menade åtminstone, att ingen person med religiös öfvertygelse har påyrkat upphäfvande af lärotvånget *för sin egen räkning*. Dermed vill jag ingalunda säga, att de, som för *andra* yrkat frihet, skulle sakna religiös öfvertygelse; ty då skulle jag ju hafva fränkänt icke blott den ärade talaren och alla andre, som här uppträdt emot Utskottet, utan äfven Konungens samtliga rådgifvare, hvilka tillstyrkt Kongl. Maj:ts förslag, religiös öfvertygelse. Detta torde den ärade talaren behaga uppmärksamma.

Herr Ivar Månsson: Jag ber blott att få till protokollet antecknadt, att då jag ej anser det af Utskottet föreslagna tillägg vara billigt och rättvist, jag instämmer med dem, som yrka afslag å Utskottets förslag och bifall till den Kongl. propositionen i oförändradt skick.

Herr Nils Petersson: Då jag har den äran eller kanske rättare efter allt det klander som nu kommit Lag-Utskottet till del, den oturen att tillhöra detta Utskott, är det måhända något vågadt af mig att nu uppträda i denna fråga, men då jag ansett mig skyldig att uttala mina åsikter i frågan, har jag icke tvekat att begära ordet. Vid denna frågas behandling i Utskottet var jag till en början af den mening, att Kongl. Maj:ts förslag borde i oförändradt skick bifallas. Då man emellertid började diskutera frågan, gäfvos ganska många åsikter sig tillkänna och det visade sig, att det Kongl. förslaget icke kunde antagas utan någon förändring i ett eller annat hänseende. Slutligen förespeglades de stora vådor, som skulle kunna uppstå, derest icke något hinder lades i vägen för katolicismen att göra proselyter, och följden blef, att man beslöt sig för att till den 12 § göra ifrågavarande tillägg. Detta gjordes dock af ren välvilja för det Kongl. förslaget, och om motståndarne till detta tillägg anse detsamma så farligt och heldre vilja bifalla §:n, sådan den lyder i den Kongl. propositionen, så må de afslå Utskottets förslag. På grund af de upplysningar, som inom Utskottet lemnades, ansåg man dock nödvändigt att detta tillägg gjordes för att hafva någon förhoppning om att förslaget i sin helhet skulle gå igenom. Det är väl sannt, att Kyrkomötet icke har någon särskild pröfningsrätt i detta fall, men man ansåg det sannolikt att Kyrkomötet ändock skulle taga frågan i öfvervägande. Då jag med min röst bidragit till det slut, hvartill Utskottets pluralitet i afseende på denna §:s lydelse kommit, så gjorde jag detta i den öfvertygelse, att detta tillägg skulle gagna förslaget i dess helhet. Om man går något tillbaka i tiden och ser huru saken gestaltat sig, så kan man ej förneka, att i den katolska kyrkans uppfattning af sin betydelse och dess deri grundade benägenhet för proselytmakeri finnes mycket, för hvilket man bör vara på sin vakt, och derföre bör man i lagstiftningen hafva ett medel att kunna motverka denna kyrkas bemödanden att utbreda sitt i många hänseenden så farliga välde. Jag tror således, att den, som önskar framgång åt förslaget i dess helhet, gör klokt uti att biträda Utskottets ifrågavarande förslag. Skulle det så vara, att man i en framtid icke anser den fara, man nu velat förebygga, så stor, möter ju intet hinder för att borttaga detta tillägg. Jag får på dessa skäl yrka bifall till Utskottets förslag.

Grefve Sparre: Jag ber att i största korthet få tillkännagifva, att äfven jag kommer att rösta emot det af Lag-Utskottet till ifrågavarande § föreslagna tillägg. Angående en och annan af de talare, som uppträdit emot Utskottets förslag, yttrades här att han vore vän af friheten i alla former. Ja, om i något fall yrkandet på frihet är berättigadt, så måste detta företrädesvis vara i fråga om samvetsfriheten. Jag kan icke fördölja den tanken, att det af Lag-Utskottet vidtagna försigtighetsmått ganska mycket påminner om den bekanta Kellgrenska fabeln om »ljusets fiender», och jag kan icke heller förneka, att en lagparagraf, i hvilken det heter, att skolor eller andra uppfostringsanstalter, i hvilka *undervisning i religion* meddelas, icke må af främmande trosbekännare inrättas eller upplåtas för barn under femton år, tillhörande svenska kyrkan, skulle se högst besynnerlig ut. Enligt denna §:s lydelse skulle således sådana

skolor eller uppfostringsanstalter, i hvilka ateismen predikades, vara tillåtna, men icke sådana, der undervisning i religion meddelades. Man måste medge, att denna redaktion är högst olyckligt vald. I en föregående § hafva vi stadgat, att främmande trosbekännares barn, som besöka statens skolor, må fritagas från undervisning i den evangeliskt-lutherska läran, men vederbörande skolstyrelse skall då tillse att sådana barn ändock erhålla *någon* religionsundervisning. I nu ifrågavarande § säger man deremot, att det är tillåtet att intaga barn af föräldrar, tillhörande den evangeliskt-lutherska läran, i sådana skolor, der *ingen* religionsundervisning meddelas, men icke att intaga dem i sådana skolor, der *någon* undervisning i religion kan erhållas. Jag har väl hört sägas, att här i Stockholm finnas katolska skolor, men jag får tillstå, att jag aldrig hört, att dessa skolor verkat något ondt, och jag har för min del så stor tanke om upplysningens välsignelse, att jag vill taga imot densamma, från hvilket håll den än må komma. Jag hyser den fasta öfvertygelsen, att vår religion har så stor inneboende kraft, att den kan, utan några yttre hjälpmedel, med framgång motstå de omvändelseförsök, som möjligen kunna göras från andra håll, och jag skulle på det högsta beklaga, om det vore sannt, att denna död eller sömn, hvarom vissa föregående talare gifvit antydningar, bemäktigade sig oss. Det var icke utan anledning, som Lag-Utskottet år 1869 och Riksdagens begge Kamrar då utströko detta stadgande, som denna Riksdags Lag-Utskott nu sökt återupplifva, och jag vill för min del icke, att den svenska representationen år 1873 skulle få den skamfläcken att vilja åter införa detta stadgande, då Kongl. Maj:t i detta fall hörsammat Riksdagens förut uttalade önskan. Jag yrkar bifall till den Kongl. propositionen i oförändradt skick.

Herr Jöns Pehrsson: Jag skall icke blifva mångordig, men då jag hört, att en och annan landsortsrepresentant vill förebära att Utskottets förslag skulle vara ett hinder för religionsfriheten, så vill jag protestera mot en sådan uppfattning. Jag är en varm vän af oinskränkt religionsfrihet, så till vida att jag vill att hvar och en må fritt utöfva den religionslära, till hvilken han bekänner sig, men deremot kan jag för min del icke vara med om att öppna fältet för proselytmakeriet till andras vilseledande. Något hinder för fri religionsutöfning ligger icke i Utskottets förslag, och jag tror klokheten bjuder att vi antaga detsamma. Utskottet har blott afsett att göra ett paktum i ändamål att proselytmakeriet icke må kunna utsträckas till barn, som tillhöra den svenska kyrkan, och att uppställa ett korrektiv mot missbruk af den religionsfrihet, som är förunnad främmande trosbekännare. Jag yrkar bifall till Utskottets förslag.

Herr Törnfeldt: Herr Talman, mine Herrar! Jag tror, att det är en stor skillnad emellan religionsfrihet och religionsfrihet. Det bör stå hvar och en, som redan har en religion, fritt att densamma utöfva, men ingalunda bör man öppna alla dammar för proselytmakeriet och medgifva främmande trosbekännare rätt att fritt och ostördt värfva nya anhängare af sin tro bland svenska kyrkans medlemmar. Derpå kan jag icke ingå. Under det att Tyskland afskuddar sig jesuitismens ok, vill

man här öppna portarne för denna makt. Hvar och en, som känner till jesuitismens läror, vet att man heldre bör bevara sig för densamma, än till och med för ateismen, hvarom en talare ordat, ty jesuitismen är mycket farligare. Ateismen kan hysa kärlek för vetenskap, konst, ordning och frihet; men jesuitismens lifselement är öfvertro, vidskepelse, list och ränker samt framför allt död åt all frihet så väl i tanken som i samhällslifvet. Jag yrkar bifall till Utskottets förslag.

Öfverläggningen förklarades slutad. I öfverensstämmelse med de yrkanden, som derunder blifvit gjorda, framställde Herr vice Talmannen propositioner såväl på bifall till Utskottets förslag i oförändradt skick som ock på det gjorda yrkandet att, med afslag å berörda förslag i hvad det skiljde sig från Kongl. Maj:ts nådiga proposition, förevarande § måtte godkännas med den lydelse som den Kongl. propositionen upptog. Herr vice Talmannen fann ja vara öfvervägande för den förra meningen; men då votering begärdes, blef med anledning deraf uppsatt, justerad och anslagen en så lydande omröstningsproposition:

Den som godkänner i oförändradt skick 12 § af det under *Litt. B.* i Lag-Utskottets utlåtande N:o 17 framlagda förslag till förordning angående främmande trosbekännare och deras religionsöfning,

röstas ja;

Den, det ej vill,

röstas nej;

Vinner nej, har Kammaren, med afslag å Utskottets förslag i hvad det skiljer sig från Kongl. Maj:ts nådiga proposition, godkänt ifrågavarande § sådan den lyder i den Kongl. propositionen.

Voteringen företogs och visade vid röstsedlarnes sammanräkning 108 ja mot 37 nej. Kammaren hade alltså beslutit i enlighet med ja-propositionen.

I anseende till den långt framskridna tiden skulle den vidare fördragningen af Lag-Utskottets föreliggande utlåtande N:o 17 uppskjutas till Kammarens nästa sammanträde.

§ 3.

Ledighet från riksdagsgöromålen beviljades

Herr *Walberg* under 10 dagar från och med den 3 dennes.

Herr *Ros* » 14 » » » » » 5 »

och Herr *Wall* » 14 » » » » » 5 »

Kammarens ledamöter åtskiljdes kl. $\frac{1}{2}$ 1 f. m.

In fidem.

H. Husberg.